

FORUM CULTURAL

Anul VIII, nr. 4, decembrie, 2008 (31)

Editura Axa Botoșani

Coperta I - Vas cucutenian de la Drăgușeni - Botoșani
Coperta II - Turnul bisericii Popăuți - Botoșani

Redacția

Redactor coordonator

dr. Octavian-Liviu Șovan

Colegiul de redacție

Dănuț Huțu, dr. Daniel Botezatu,

Stela Giosan, Gellu Dorian, Mihai Cornaci

Tehnoredactare

Octavian-Liviu Șovan, Spatariu Maria
Botoșani, str. Unirii nr. 10, tel.-fax. 516925, tel. 515173

SUMAR

CRONICA

Gellu Dorian

Concursul național de interpretare a piesei de teatru într-un act "Mihail Sorbul".....1

Zilele Europene ale Patrimoniului

Mihai Cornaci

Expoziția "Trofee de vânătoare și însemne vânătoarești".....5

PATRIMONIUL ARHEOLOGIC

dr. Silvia Teodor și Paul Șadurschi

*Comoara din bahnă
(4).....9*

PATRIMONIUL MOBIL

dr. Valentin Coșereanu

*Eminescu-Ipotesti-
Eminescu(15).....12*

dr. Lucia Olaru Nenati

*Junimea Moldovei de Nord, o săgeată în timp (2)
(Structură, colaboratori, program,
particularități,mentor).....15*

Ion Mihalache

*Însemnări memorialistice
(9).....18 Gheorghe Bâgu*

*Mărturisiri
întunerice(14).....21 din*

dr. Angela Olariu

*Ceramica populară din zona Botoșanilor
(3).....24*

dr. Daniel Botezatu

*Botoșanii în evul mediu. Aspecte ale vieții
economice(4).....31*

PATRIMONIUL IMOBIL

dr. Eugenia Greceanu

Ansamblul *urban* *medieval* *Botoșani*
(27).....34

Forum cultural

REVISTĂ

EDITATĂ DE DIRECȚIA JUDEȚEANĂ PENTRU CULTURĂ, CULTE ȘI
PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL BOTOȘANI

CRONICA

Concursul național de interpretare a piesei de teatru într-un act "Mihail Sorbul"

Gellu Dorian

Prima ediție a acestui concurs de interpretare a piesei de teatru într-un act consacrat formațiilor de teatru de amatori din România a avut loc în 1976. A fost organizat de Comitetul pentru Cultură și Educație Socialistă al Județului Botoșani în colaborare cu Centrul Județean de Îndrumare a Creației Populare și a Mișcării Artistice de Masă Botoșani, la care, după un an de zile, a fost implicată și Casa orășenească de cultură Săveni, din subordinea Consiliului local al Primăriei Săveni, localitate de origine a dramaturgului Mihail Sorbul, memoriei căruia i-a fost dedicat festivalul.

Edițiile s-au succedat anual până în 1989. Au participat, pe lângă formațiile de teatru de amatori din Botoșani (Casa orășenească de cultură, Casa de cultură a sindicatelor, Casa de cultură a armatei, Casa de cultură orășenească Dorohoi, Casa de cultură Săveni, formații ale liceelor din oraș și ale unor întreprinderi), dar și din țară, printre care formații de prestigiu, cum sunt cele din Lugoj, Focșani, Panciu, Tulcea, Tinerimea Română București, Iași – Teatrul „Ludic”, Bistrița, Satu Mare, Sibiu, Piatra Neamț și altele. Unele formații de teatru de amatori, între timp, cum sunt cele din Lugoj și Focșani, au trecut la statutul de teatru profesionist, iar unii actori amatori, ca să ne referim numai la cei din Botoșani, au ajuns

actori profesioniști, cum sunt Carmen Ungureanu, Volin Costin sau Florin Aionițoaie.

După 1990 s-a decis ca festivalul să aibă 2 secțiuni - una de interpretare și alta de creație – și să se țină alternativ, din doi în doi ani. Astfel, prima ediție de după 1990, secțiunea de interpretare, a avut loc în 1991 și celelalte s-au derulat conform deciziei, normal, până în 1999, cinci ediții, iar din 1992, secțiunea de creație, patru ediții, până în 1998. În perioada 2000-2004, festivalul, conform deciziei unilaterale a conducerii de atunci, nu a mai avut loc, fiind reluat în 2004, cu cea de a XIX-a ediție, ajungând în 2008 la cea de a XXI-a ediție. Iar secțiunea de creație, anul acesta, a ajuns la ediția a VI-a. Pentru secțiunea de creație în fiecare an în care a avut loc concursul a fost editată câte o antologie cuprinzând piesele de teatru premiate, unele dintre acestea fiind montate de formații de teatru de amatori sau chiar de unele teatre profesioniste sau la Televiziunea Română. Anul acesta toate piesele de teatru premiate în primele cinci ediții au fost editate într-o antologie dedicată aniversării a 40 de ani de la înființarea Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani.

Oferirea condițiilor bune de reprezentare a spectacolelor, atât pe scena

Teatrului „Mihai Eminescu” cât și pe cea a Teatrului pentru Copii și Tineret „Vasilache” Botoșani, după 1990, a făcut ca interesul pentru acest concurs național să crească de la an la an, având înscrise, la unele ediții, și în funcție de fondurile existente, până la cel mult 16 formații. La această ediție, a XXI-a, s-au înscris, la secțiunea interpretare, 14 formații de teatru de amatori din Botoșani (5), Iași (2), Satu Mare (3), Sighișoara (1), Bacău (1), Tulcea (1) și Bălți, R. Moldova (1) – pentru prima dată acest concurs este implicat și într-un proiect transfrontalier, în cadrul Programului de vecinătate România – Republica Moldova 2004-2006, Componenta Phare CBC 2006, Prioritatea 2 – Acțiuni people to people, Contract de grant – acțiuni externe ale Comunității Europene RO 2006/ 018-447.01.02.20, cu participarea în concurs a unei formații de teatru de amatori din orașul Bălți, R. Moldova -, iar la secțiunea creație s-au primit 16 piese de teatru într-un act, dintre care 3 vor obține primele trei premii iar trei, premii speciale ale revistei „Hyperion - caiete botoșănene” și vor fi publicate, la ediția următoare, într-o antologie.

De-a lungul anilor ne-au onorat cu prezenta în juriu personalități ale culturii și scenei românești, precum: Grigore Popa, Ion Parhon, Eugen Kuhartz, Stefan Oprea, Mihai Popian, Al. D. Lungu, Alecu Ivan Ghilia, Mircea Coloșenco, Daniel Corbu, Lucian Vasiliu, Cassian Maria Spiridon, Adrian Alui Gheorghe, Marius Rogojinschi, Dumitru Țiganiuc, Lucian Alecsa și alții.

Miza acestui concurs rămâne revigorarea formațiilor de teatru de amatori, ca primă etapă de acceptare și înțelegere a spectacolului de teatru, a atragerii spectatorilor spre teatru, cât și promovarea valorilor autentice din rândul interpreților de teatru dar și a autorilor. În privința autorilor, putem menționa că de-a lungul anilor, la secțiunea de creație, au fost remarcați și premiați autori dramatici care au confirmat până în prezent, ca: Aurel Andrei, Dan Cojocaru, Cristian Bădiliță, Al. Pârău, Dan Lungu, Dana Mândru, Cătălin Mihuleac,

Constantin Cubleşan Dumitru Crudu, Valentin Eleazar sau Dan Sociu.

La secțiunea interpretare, care s-a desfășoară în zilele de 1-2 noiembrie 2008 la Teatrul pentru Copii și Tineret „Vasilache” din Botoșani, s-au prezentate 11 spectacole cu piese de Matei Vișniec (4 spectacole!), Carlo Goldoni, Fernando Arrabal, H. Salem și Lucia Verona și o dramatizare după „Ferma animalelor” de George Orwell, precum și scenarii scrise special pentru acest concurs din dramaturgia spaniolă sau creații proprii ale regizorilor. Gala de decernare a premiului a avut loc duminică 2 noiembrie 2008, ora 16,30, la Teatrul pentru Copii și Tineret „Vasilache” și a fost transmisă în direct pe internet de www.live.botosani.ro. Decernarea premiilor pentru creație a avut loc la Săveni, în sala de ședințe a primăriei, duminică 2 noiembrie 2008 la ora 12,00. Rezultatele celor două secțiuni sunt următoarele:

Concursul național de interpretare a piesei de teatru într-un act “Mihail Sorbul”, ediția a XXI-a

NOMINALIZĂRI:

1. Pentru cel mai bun spectacol:

- **Spectacol imaginat**, adaptare după „Frumoasa poveste a ursului panda povestită de un saxofonist care avea o iubită la Frankfurt” de Matei Vișniec. Regia Aurel Luca –Teatrul Studențesc „Ludic” – Casa de Cultură a Studenților Iași;

- **Slugă la doi stăpîni** de Carlo Goldoni. Regia Silvia Răileanu – Trupa de Teatru a Liceului Teoretic „Nicolae Iorga” Botoșani;

- **Ferma animalelor** după George Orwell. Regia Ovidiu Ivan – Trupa de teatru „Drama Club”, Colegiul „A.T. Laurian” Botoșani;

- **Om-ladă-de-gunoii** de Matei Vișniec. regia Teodora Moraru – Atelierul de teatru al Colegiului Național „Mihai Eminescu” Botoșani.

2.Regie:

- Teodora Moraru – pentru spectacolul „Om-ladă-de-gunoii” de Matei Vișniec .

3. Interpretarea unui rol feminin:

- **Loredana Coșovanu** – pentru rolul Smeraldina din spectacolul „Slugă la doi stăpîni” de Carlo Goldoni, regia Silvia

Răileanu – Trupa de teatru a Liceului teoretic „N. Iorga”, Botoșani,

- **Alina Tuduri** – pentru rolul Doamna Tepan, din spectacolul „Pic-nic pe câmpul de luptă” de Fernando Arrabal. Regia Aurel Luca – Trupa de teatru „Parc Copou” a Casei Municipale de Cultură „Mihai Ursachi” Iași,

- **Emă Done** – pentru rolul Napoleon din spectacolul „Ferma animalelor” după George Orwell. Regia Ovidiu Ivan – Trupa de teatru „Drama Club” a Liceului „A.T. Laurian” Botoșani,

- **Vera Pantea** – pentru rolul Ea din „Spectacol imaginar” după Matei Vișniec. Regia Aurel Luca. Trupa de teatru „Ludic” a Casei de Cultură a Studenților Iași.

Interpretarea unui rol masculin:

- **Andrei Goșu** – pentru rolul Trufaldino din spectacolul „Slugă la doi stăpâni” de Carlo Goldoni. Regia Silvia Răileanu – Trupa de teatru a Liceului teoretic „N. Iorga” Botoșani,

- **Octavian Costin** – pentru rolul Bartolomeo din spectacolul „Omul-ladă-de-gunoii” de Matei Vișniec. Regia Teodora Moraru – Atelierul de teatru al Colegiului Național „Mihai Eminescu” Botoșani,

- **Radu Bobică** – pentru rolul El din „Spectacol imaginar” după Matei Vișniec. Regia Aurel Luca – Trupa de teatru „Ludin” a Casei de Cultură a Studenților Iași.

5. Premiul pentru cel mai bun rol episodic:

a. Feminin:

- **Carmen Nicoară** – pentru rolul Diomira din spectacolul „Psiho-circuit”. Regia Nelu Serghei – Trupa de teatru „Altar” a Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Tulcea,

- **Andrada Corlat** – pentru rolul Snowball din spectacolul „Ferma animalelor” după G. Orwell – Trupa de teatru „Drama Club” Colegiul Național „A.T. Laurian” Botoșani,

- **Claudia Chiraș** – pentru rolul Clarice din spectacolul „Slugă la doi stăpâni” de Carlo Goldoni. Regia Silvia Răileanu – Trupa de teatru a Liceului teoretic „N. Iorga” Botoșani.

b. Masculin:

- **Cristian Pădureț** – pentru rolul Rebefildo din spectacolul „Psiho-circuit”. Regia Nelu Serghei – Trupa Altar al C.J.C.P.C.T. Tulcea,

- **Mihai Kirilă** – pentru rolul Soțul din spectacolul „Caii la fereastră” de Matei Vișniec. Regia Alexandra Dobocan și Sergiu Bărbuș – Trupa de teatru „Alfazet” a C. J.C.P.C.T. Satu Mare

6. Premii speciale:

a. *Premiul special al juriului* - **Spectacolul cu piesa „Slugă la doi stăpâni”** de Carlo Goldoni. Regia Silvia Răileanu – Trupa de teatru a Liceului teoretic „N. Iorga” Botoșani.

b. *Premiul special pentru polivalența calității artistice*, acordat de Teatrul pentru Copii și Tineret „Vasilache” Botoșani și Fundația Culturală „Hyperion” Botoșani – **Mihai Popa** - pentru spectacolul „Simfonia pierdută” – Trupa de teatru „Art@6pm” Botoșani

c. *Premiul pentru calitatea teatrală a discursului gestual* – Trupa de teatru a palatului Copiilor Botoșani – pentru spectacolul de teatru gestual „Ultimul dans al marionetelor nereciclabile”. Regia Alexandru Mihalachi.

7. Mențiuni:

- **Vlad Pamfil**, marioneta din trupa „Blonzi” din spectacolul de teatru gestual „Ultimul dans al marionetelor nereciclabile”, regia Alexandru Mihalachi – Trupa de teatru a Palatului Copiilor Botoșani,

- **Marius Matei** – pentru rolul Soțul din spectacolul „Caii la fereastră” de Matei Vișniec. Regia Alexandru Vieru și Raluca Branea – Trupa de teatru „In the Spot” din Bacău,

- **Andrei Goșu** – pentru rolul Trufaldino din spectacolul „Slugă la doi stăpâni” de Carlo Goldoni. Regia Silvia Răileanu – Trupa de teatru a Liceului teoretic „N. Iorga” Botoșani

- **Adriana Tapalagă** – pentru rolul Beatrice din spectacolul „Slugă la doi stăpâni” de Carlo Goldoni. Regia Silvia Răileanu – Trupa de teatru a Liceului teoretic „N. Iorga” Botoșani.

Juriul celei de a XXI-a ediții a Concursului Național de Interpretare a Piesei

de Teatru într-un Act „Mihail Sorbul”, format din: ȘTEFAN OPREA, președinte, MIRCEA COLOȘENCO, EUGENIU KUHARTZ, MARIUS ROGOJINSCHI, FLORIN AIONIȚOAEI, DUMITRU ȚIGANIUC, LUCIAN ALECSA ȘI GELLU DORIAN, în urma vizionării, în ziua de 1 noiembrie 2008, spectacolelor înscrise în concurs, a decis acordarea următoarelor premii:

- **Marele Premiu și Trofeul concursului**, acordat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, pentru cel mai bun spectacol:

Trupa de teatru „Ludic” a casei de Cultură a Studenților Iași – pentru SPECTACOL IMAGINAR după Matei Vișniec. Regia Aurel Luca.

Următoarele premii sunt sponsorizate de S.C. FOR YOUR BRANDS S.R.L. București, prin Fundația Culturală „Hyperion-Caiete botoșănene”:

- **Premiul pentru cea mai bună regie:** **TEODORA MORARU – pentru spectacolul „Omul-ladă-de-gunoi” de Matei Vișniec – Atelierul de teatru al Colegiului național „Mihai Eminescu” Botoșani**

- **Premiul pentru interpretarea unui rol feminin:**

EMA DONE – pentru rolul Napoleon din spectacolul „Ferma animalelor” de G. Orwell. Regia Ovidiu Ivan – Trupa de teatru „Drama Club” a Colegiului național „A.T. Laurian” Botoșani

- **Premiul pentru interpretarea unui rol masculin- ex-quo:**

OCTAVIAN COSTIN – pentru rolul Bartolomeo din spectacolul „Omul-ladă-de-gunoi” de Matei Vișniec, regia Teodora Moraru – Atelierul de teatru al Colegiului Național „Mihai Eminescu” Botoșani și

RADU BOBICĂ - pentru rolul El din „Spectacol imaginar” după Matei Vișniec, regia Aurel Luca – trupa de

teatru „Ludic” a casei de Cultură a Studenților Iași

- **Premiul pentru interpretarea unui rol episodic:**

a. feminin: **ANDRADA CORLAT – pentru rolul Snowball din spectacolul „Ferma Animalelor” după G. Orwell, regia Ovidiu Ivan – Trupa de tetaru „Drama Club” a Colegiului Național „A.T. Laurian” Botoșani;**

b. masculin: **CRISTIAN PĂDUREȚ – pentru rolul Rebefildo din spectacolul „Psiho-circuit” , regia Nelu Serghei – Trupa de teatru „Altar” a Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Tulcea.**

- **Premii speciale:**

a. **Premiul special al juriului – Spectacolul „Slugă la doi stăpîni” de Carlo Goldoni, regia Silvia Răileanu – Trupa de teatru a Liceului „N.Iorga” Botoșani,**

b. **Premiul special pentru polivalența calităților artistice**, acordat de Teatrul pentru Copii și Tineret „Vasilache” Botoșani și Fundația Culturală „Hyperion” –

MIHAI POPA – Trupa de teatru „Art@6pm” Botoșani;

c. **Premiul special pentru calitatea teatrală a discursului gestual –**

Trupa de teatru a Palatului Copiilor Botoșani – pentru spectacolul „Ultimul dans al marionetelor nereciclabile”, regia Alexandru Mihalache.

- **Mențiuni:**

1. **Adriana Tapalagă – pentru rolul Beatrice din spectacolul „Slugă la doi stăpîni” de Carlo Goldoni, regia Silvia Răileanu – Trupa de teatru a Liceului teoretic „N.Iorga” Botoșani**

2. **Andrei Goșu – pentru rolul Trufaldinio din spectacolul „Slugă la doi stăpîni” de Carlo Goldoni, regia Silvia Răileanu – trupa de teatru a Liceului „N.Iorga” Botoșani**

3. **Marius Matei – pentru rolul Soțul din spectacolul „Caii la fereastră” de**

Matei Vișniec, regia Alexandru Vieru și Raluca Branea,

- 4. **Vlad Pamfil**, marioneta Charlot din trupa Blonzy din spectacolul „Ultimul dans al marionetelor nereciclabile”, regia Alexandru Mihalache – Trupa de teatru a Palatului Copiilor Botoșani.

Juriul celei de a VI-a ediții a Concursului Național de Creație a Piese de Teatru într-un Act „Mihail Sorbul”, alcătuit din ȘTEFAN OPREA, președinte, HORIA GÂRBEA, DUMITRU ȚIGANIUC, GELLU DORIAN și LUCIAN ALECSA, în urma lecturării lucrărilor sosite în concurs, a hotărât acordarea următoarelor premii:

- Premiul I – FLORENTINA LOREDANA DALIAN, din Slobozia, județul Ialomița, pentru piesa de teatru „Dincolo de timp”.
- Premiul II – VIOLETA ION, din București, pentru piesa „Sfântul Ninu”.

- Premiul trei – VALENTIN FALUB, din Beclean, județul Bistrița-Năsăud, pentru piesa de teatru „Pribeagul”.

- Premiile speciale ale revistei „Hyperion-caiete botoșanene”, constând în publicarea pieselor în revistă:

1. VALENTIN ELIAZAR, din Iași, pentru piesa de teatru „Cum spui tu, Johny
2. MIRA ALEXIU, din Flămânzi, județul Botoșani, pentru piesa de teatru „Frumoasa moarte a celor doi bătrâni”.
3. CARMEN DOMINTE, din București, pentru piesa „Fără titlu”.

Drept pentru care s-a încheiat prezentul proces-verbal și s-a semnat.

Notă: Premiile au fost acordate de Primăria orașului Săveni.

Zilele Europene ale Patrimoniului

Expoziția “Trofee de vânătoare și însemne vânătorești”

Mihai Cornaci

Pe 20 septembrie¹ 2008, ora 12⁰⁰, la secția de împrumut carte pentru copii a Bibliotecii Județene „Mihai Eminescu” Botoșani a avut loc vernisajul expoziției „Trofee de vânătoare și însemne vânătorești”, manifestare inclusă în evenimentele culturale coordonate de Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Botoșani, sub genericul „Zilele Europene ale Patrimoniului”. Manifestarea a avut ca organizatori: Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu” Botoșani, Asociația Generală a Vânătorilor și Pescarilor Sportivi din România -filiala Botoșani și Societatea Numismatică Română, secția Botoșani. Expoziția, prima de acest fel (organizare, conținut, dimensiune, diversitate),

organizată pe teritoriul județului nostru, a avut prezente în componență: trofee cervide (simple și pe suporturi ornamentale); trofee mamifere (blănuri cu cap împaiat și simple); animale împaiate; păsări împaiate; gravuri în lemn; sculpturi în corn de cervide; accesorii vânătorești (costume, pălării, țipători, scaune, cubițe, dispozitive, cartușiere, binocluri, măsuri pulbere, ceasuri); exponate tematice de medalii; exponate tematice de insigne; exponate filatelice și maximafile, având ca titluri: vânătoria, ocrotirea (protecția vânatului). literatură de specialitate: reviste, ziare din inventarul Bibliotecii Județene, a Asociației Vânătorilor, precum și din colecții particulare. Cum era și firesc, în spațiul unei biblioteci publice, a fost organizată

(documentar) o vitrină dedicată scriitorului, vânătorului și pescarului Mihail Sadoveanu².

Din cei 19 expozanți, 7 au fost elevi și studenți, nepoți sau copii ai unor colecționari locali: Condrei Țiplea Răzvan, Telescu Sandrino-Iulian, Coman Albert Florin, Lutuc Tudor, Feghiu Ionuț, Neamțu Cosmin și Urigiuc Sava Cristian, toți având și calitatea de membri ai „Cercului Colecționarilor” de pe lângă Biblioteca Județeană Botoșani.

La clasa maturi, au expus vânătorii: VASILE DABIJA, VASILE COSTESCU, NICOLAE CATANĂ, COSMIN HUMELNICU, STELIAN MORARU, DUMITRU ARSINTE și colecționarii: RODICA MANOLE, PAVEL LUTUC, MIHAI C.V. CORNACI, BOGDAN MIHAI CORNACI, STELIAN BRÂNZEI și MIHAI CIMPOI.

În prezența unui numeros public, între care elevi, vânători, colecționari, utilizatori ai bibliotecii, doamna profesor Cornelia Viziteu, directorul bibliotecii își exprimă satisfacția pentru reușita acestei manifestări și mulțumește coorganizatorilor pentru efortul depus. De asemenea, arată că în inventarul bibliotecii se găsesc multe cărți ale „scriitorilor vânători”, cuprinzând nuvele, povestiri, articole, cu referire la dragostea față de natură și pasiunea de a vâna și pescui.

Arată că, majoritatea acestor opere ale scriitorilor Dimitrie Cantemir, Mihail Sadoveanu, George Topîrceanu³, I.A.I. Brătescu-Voinești etc. constituie o bogată sursă pentru utilizatorii secției de împrumut carte, pentru copii.

Domnul inginer Vasile Dabija, director al A.G.V.P.S. Filiala Botoșani, coorganizator și specialist al domeniului, a prezentat în egală măsură o sinteză și o pledoarie pentru: scurt istoric al vânătorii în România; cadrul legislativ (mereu în schimbare) în domeniile de activitate cinegetic și piscicol (Legea 407/2006, modificată și completată în anul 2007); practicarea rațională a vânătorii; rolul trofeelor în evoluția managementului

vânatului; prepararea, conservarea și expunerea trofeelor de vânat; evaluarea trofeelor de vânat din România; clasificarea trofeelor românești la diverse expoziții muzeale de vânătoare și întreținerea trofeelor de vânat; rolul și misiunea asociațiilor de vânătoare; evoluția și nivelul potențialului biologic în spațiul geografic al județului Botoșani; ocrotirea naturii și a vânatului; prezentarea expoziției.

Fig. 1

În intervențiile lor, domnii Ioan Siminiceanu și Mihai Cornaci, reprezentanți ai Secției Numismatice Botoșani a S.N.R., au arătat modul în care vânătoarea a influențat diverse laturi ale vieții sociale și spirituale.

Ocupație bărbătească, ce solicită curaj și îndemânare, iscusință și agilitate în mânăuirea armelor, vânătoarea a avut o deosebită influență în domeniul numismaticii, al sigilografiei și heraldicii.

Astfel, pe reversul monedelor dacice, nu lipsește calul și călărețul, tovarăși nedespărțiți la vânătoare, vulturul și delfinul prezenți pe majoritatea emisiunilor și pondurilor monetare emise de către Histria, mistrețul, lancea și câinele de vânătoare, Diana⁴ în Gigă⁵ trasă de cerbi⁵ pe câteva din emisiunile monetare ale Republicii Romane.

Și mai puternică este influența pe care o are vânătoarea asupra numismaticii statelor medievale Țara Românească și Moldova, datorată în mare parte variantei

legendare privitoare la întemeierea acestora, care aveau să-și ia ca reprezentative în stemele lor, acvila în Țara Românească și capul de bour sau de zimbru în Moldova.

În acest sens, majoritatea tipurilor de monede (ducați, dinari, bani) emise în Țara Românească începând cu Vladislav I Basarab (Vlaicu Vodă) 1364-1377, au pe revers un coif în profil spre stânga, deasupra acvila cu capul întors spre dreapta (acvila contumată)⁶.

În perioada ce a urmat, majoritatea emisiunilor umanitare, inclusiv a lui Vladislav al II-lea (1447-1456), au același revers, uneori într-o tehnică mai îngrijită, moment din care activitatea monetăriei Țării Românești cunoaște o perioadă de stagnare.

Mult mai bogată a fost activitatea monetăriei din Moldova (Suceava), care se desfășoară pe o perioadă mai îndelungată de timp, cunoscându-se 21 de domnitori moldoveni care au bătut monedă, dintre care numai patru cu legenda în limba slavonă, restul prezentând legendă latină⁷.

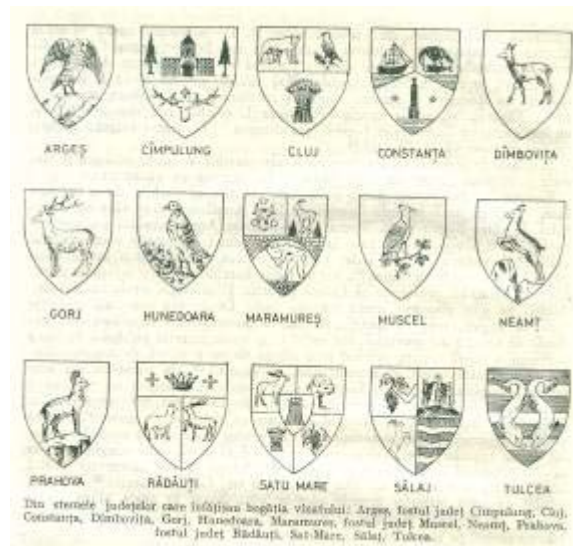

Fig. 2

Aversul acestor emisiuni monetare este strâns legat de legendara întemeiere a Moldovei privind vânatoarea de bouri (zimbri)⁸, având ca reprezentare centrală capul bovidului cu stea între coarne, încadrat de rozetă și semilună. În mod

asemănător, o influență deosebită a activității de vânatoare se regăsește în sigilografie și heraldică.

Pe lângă legendă, sigiliile domnești au în câmpul central acvila cruciată (Țara Românească) și capul de bour sau zimbru (Moldova) și care aplicare confereau actelor garanția autenticității.

În conținutul reprezentărilor au fost redată și alte animale – dragon, la sigiliul domnesc al lui Vlad Dracul (1436-1442 și 1143-1447); grifonul (animal fabulos) pe unul din sigiliile domnești ale lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714).

Se amintește de sigiliul inelar anepigraf al lui Bogdan al III-lea (1504-1517) descoperit la 1856 la Mănăstirea Putna.

Este vorba de un inel de aur, având deasupra o gemă de agat roșu pe care se află săpat un bour fugind spre stânga⁹. Fiind prezentat un bour în alergare și nu capul de bour – se poate deduce că este vorba de un sigiliu personal al domnitorului cu reprezentarea vânatului preferat.

Unul din cele mai vechi sigilii din țara noastră datează din perioada când orașul Baia purta denumirea de Moldova și era capitala Țării Moldovei (Civitas Moldaviae). Reprezentarea din câmpul sigiliului (fig. 1), poate fi pusă în legătură cu legenda Sf. Hubert¹⁰, ceea ce ne face să credem că la temelia legendară a orașului Baia stă un cerb urmărit de vânători, așa cum la temelia legendară a Moldovei stă povestea unui bour urmărit de Dragoș Vodă. Legenda circulară „SIGILLUM CAPITALIS CIVITATIS MOLDAVIEI TERRE MOLDAVIENSIS” (Sigiliul Moldovei cetate de frunte a Țării Moldovenești), încadrează câmpul compus din trei lobi – cu un cerb (decapitat) în deplasare. În lobul superior, capul cerbului despărțit de trup, ridicat în efigie între ale cărei coarne simetrice (4 ramuri) se sprijină un crucifix. În câmp ornamente gotice și florale. Făcându-se referiri la bogăția reprezentărilor directe sau cu aluzie la vânatoare, prezente în componența scuturilor heraldice, sunt menționate stemele unor

orașe reședință de județe de după primul război mondial (Brăila, Caracal, Craiova, Iași, Suceava, Rădăuți, Roman, Tecuci etc.), precum și pentru unele foste județe ale căror scuturi heraldice au avut elemente în legătură cu vânătoarea (fig. 2)¹¹.

În ultima parte a manifestării, cei prezenți s-au putut delecta cu povestiri și întâmplări vânătoarești, relatate de vânătorii mai sus menționați și un recital de epigrame,

susținut de epigramistul Gheorghe Hreapcă și bibliotecarul Mihai Cornaci.

Expoziția a stârnit un mare interes la public, fiind vizitată de 39 de clase de preșcolari și elevi, precum și de totalitatea utilizatorilor Secției pentru copii ai Bibliotecii Județene.

Mesajul general al manifestării, acela de a proteja mediul înconjurător și vânatul – a fost preluat de presa locală și de postul de Televiziune TELEM.

NOTE

¹ Ziua Sfântului Eustatiu (Eustachius), martir fără date cunoscute și probabil fără existență reală, ocrotitor al vânătorilor și unul dintre cei „Paisprezece Sfinți Ajutători”.

² În paginile Revistei „Vânătorul și Pescarul Român”, la rubrica Cultura vânătoarească este prezentat în serial articolul: „VÂNĂTOAREA ȘI PESCUITUL= FIORUL DIN ADÂNCURI AL OPEREI SADOVENIENE” de Gabriel Gheroiu.

³ Se face referire la camaraderia vânătorilor de la „Viața românească”, în special în perioada ei ieșeană (1906-1916 și 1920-1933).

⁴ Zeiță italică arhaică, identificată de romani cu Artemis (zeița vânătorii în mitologia greacă) și inclusă în panteonul mitologiei romane ca zeiță a lunii și ocrotitoare a vânătorii, Victor Kernbach, „Dicționar de mitologie generală”, Editura Albastros, București, 1995, p.50; 150.

⁵ Reprezentare pe reversul unei monede din tezaurul de la Locusteni, Ion Nania, „Istoria vânătorii în România”, Editura Ceres, București, 1977, p. 244.

⁶ Octavian Lucian, George Buzdugan, Constantin C Oprescu, „Monede și bancnote românești”, Editura Sport-Turism, București, 1977, p.7-15.

⁷ Cornelia C. Secășanu, „Vechile monede moldovenești”, p.3.

⁸ Idem, *op.cit.*, p.5.

⁹ Ion Nania, *op.cit.*, p.249.

¹⁰ Victor Kernbach, *op.cit.*, p.262.

¹¹ Ion Nania, *op.cit.*, p.252-255.; Dan Cernovodeanu, „Știința și arta heraldică în România”, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1971, p.487-491.

PATRIMONIU ARHEOLOGIC

Comoara din bahnă (4)

dr. Silvia Teodor și Paul Șadurschi

Alte piese folosite de asemenea în atelierul de fierărie, sunt vătraiele (fig. 7,1-2). La Lozna cele două unelte sunt ca formă de același tip, deosebite între ele doar prin unele detalii. Câteva vătraie cu tijă dreaptă sau răsucită din loc în loc, provenite din mai multe așezări celtice din Europa Centrală, toate datate în Latène II, au fost publicate pentru prima dată de J. Dechelette în 1914⁴⁷.

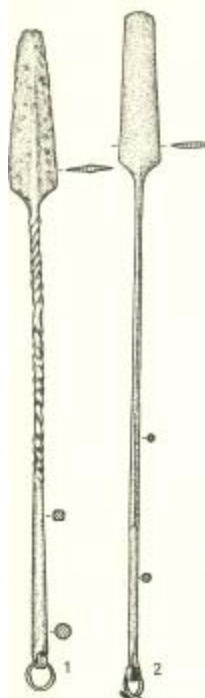

Fig. 7

Ele sunt prevăzute cu o spatulă lată de secțiune ovală, cu care se răscolește și se activează cărbunii de forjă sau din cuptoare, fapt pentru care sunt și parțial deteriorate.

Unul dintre vătraiele de la Lozna are spatula cu nervură mediană foarte pronunțată și părțile laterale ascuțite ca la sabie, astfel încât putea fi folosită și ca armă.

Descoperiri asemănătoare s-au mai făcut la Manching⁴⁸ și Heidetränk⁴⁹, unde sunt în general fragmentare, păstrându-se foarte bine numai partea lată, paleta, având la cele mai multe dintre piese, secțiune ovală. În general, în depozite sau în cadrul așezărilor dacice nu s-au mai descoperit piese asemănătoare, încât cele două vătraie de la Lozna sunt deocamdată singulare, neputându-se bine preciza factura lor.

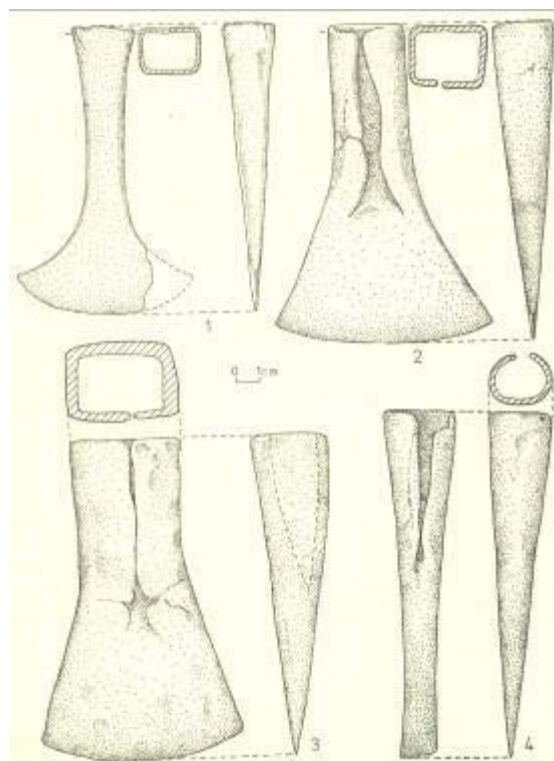

Fig. 8

Meșteșugul lemnăriei sau dulgheriei, este ilustrat prin existența unor topoare „douille”, deosebite între ele prin forma tăișului și mărime (fig.8,1-3). În depozitele și așezările geto-dacice astfel de pietre sunt

destul de frecvente⁵⁰, ca de altfel și în așezările celtice din zonele învecinate⁵¹. În general, aceste topoare sunt destul de asemănătoare între ele și este dificil de stabilit originea sau aria lor de răspândire, ele fiind în cea de a doua epocă a fierului relativ numeroase. Se pare că, în funcție de necesități, în fiecare atelier, se produceau astfel de unelte, necesare în lemnărie, la defrișat sau chiar la vânatoare și lupte, în măsura în care aveau coada mai lungă sau mai scurtă⁵².

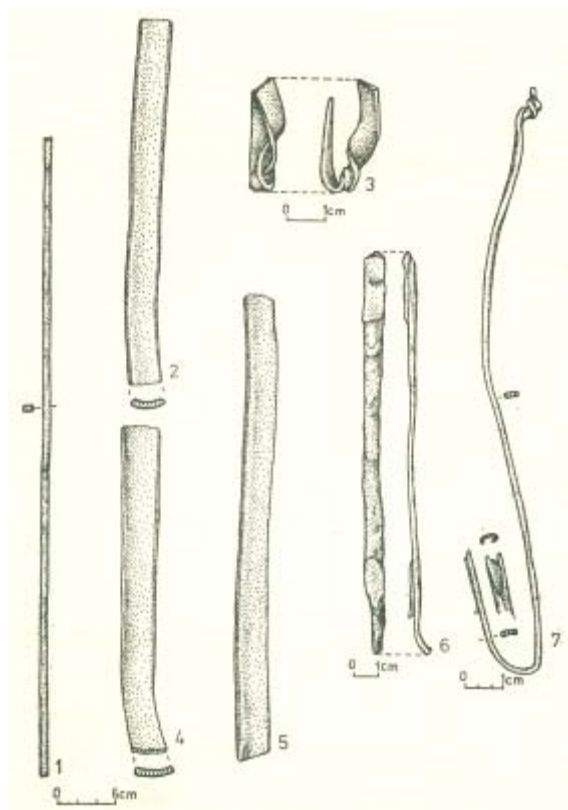

Fig. 9

O daltă cu tub din acest depozit servea (fig. 8,4), de asemenea, la prelucrarea lemnului, la cizelat și modelat diferite piese în ateliere de lemnărie sau în lucrările gospodărești curente. Se cunosc dălți cu tubul mai lung sau mai scurt, mai larg sau mai îngust. Exemplarul de la Lozna, a cărui tub este larg și destul de bine împreunat și relativ scurt în raport cu întreaga piesă, are tăișul îngust și foarte ascuțit. Ca și la topoare, aria de răspândire a dălților este foarte largă⁵³. Dălți identice s-au descoperit

în numeroase localități de pe teritoriul dacic, de exemplu la Muntele Strîmbu⁵⁴, Piatra Roșie⁵⁵, Poiana⁵⁶ etc.

Alături de uneltele de lemnărie descrise mai sus, am putea include și două bare fragmentare (fig. 9-2,4), provenite probabil de la sfredele, după cum pare să indice capetele lor răsucite și tăioase, apropiate ca formă și utilizate de astfel de unelte. Asemenea piese folosite frecvent în lemnărie se mai cunosc la Grădiștea Muncelului și Piatra Craivii.

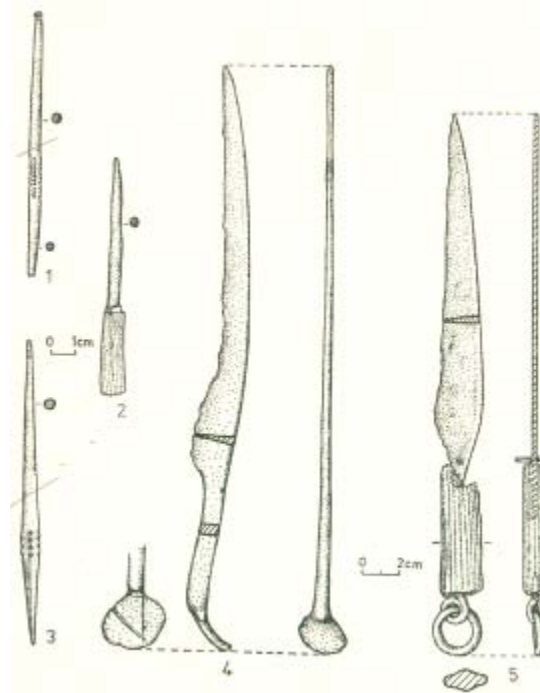

Fig. 10

Relativ, la împungătoarele din aceste depozit, ele sunt de secțiune rotundă sau rectangulară, au dimensiuni mai mari sau mai mici, și au fost folosite mai ales în pielărie (fig. 10,1-3). Astfel de unelte se cunosc în numeroase așezări dacice și în oppida⁵⁷. După cum s-a observat însă, împungătoarele de la Lozna, păstrează câteva adâncituri sau zimți pe o mică porțiune de lângă mâner, care ne determină să presupunem că inițial acestea au fost folosite ca pile.

Prin roaderea zimților, pilele de secțiune rotundă sau rectangulară au putut fi întrebuințate în continuare ca împungătoare în pielărie sau chiar în lemnărie. În cadrul

depozitului de la Lozna se aflau și două cuțite diferite ca formă. Unul din ele de dimensiuni destul de mari, cu mâner din lemn, terminat cu o verigă și un inel de care putea fi agățat, putea avea diferite întrebuințări casnice. Cel de-al doilea cuțit, are lama curbă și mânerul din fier, terminat într-o spatulă, pe care s-a incizat semnul V (fig. 10,4-5).

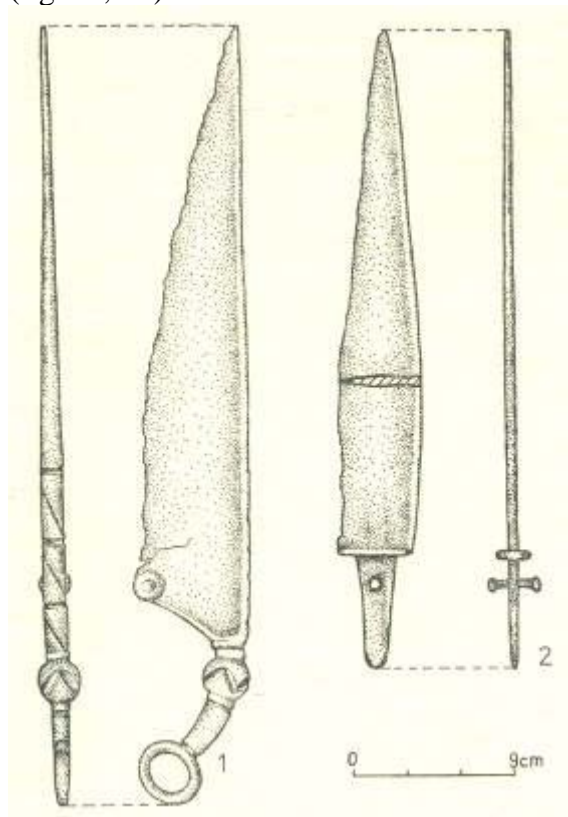

Fig. 11

Acest de-al doilea cuțit se aseamănă, în general, cu cele folosite la curățat piei, deși se deosebește în unele detalii de cele destinate special acestui scop. O astfel de piesă mai putea fi folosită la vânatoare, la sacrificatul animalelor sau în lemnărie. Câteva cuțite asemănătoare, în ceea ce privește partea terminală a mânerului, s-au descoperit la Manching, unde sunt considerate ca având multiple întrebuințări⁵⁸.

În ceea ce privește cuțitele de luptă din acest depozit ele aparțin unor tipuri diferite (fig. 11,1-2). Cuțitul cu sfere și verigă la mâner este, după formă, tipic pentru perioadele mijlocii și târzii ale Latênului, fiind răspândite în regiunile sud-estice, ocupate de celți, mai ales pe teritoriul Ungariei și Iugoslaviei⁵⁹. Cercetătorul iugoslav J. Todorović, deosebește în cadrul acestui tip de armă două categorii în funcție de mărimea lor. Din acest punct de vedere cuțitul de la Lozna se încadrează în tipul al doilea, ce cuprinde cuțite de luptă, cu dimensiuni variind între 0,40 și 0,50 m, categorie în care s-au grupat mai multe cuțite descoperite în mormintele de la Karaburma, Kubinova, Donji Grad etc.⁶⁰

Pe teritoriul României cuțitele de luptă de tip celtic s-au mai descoperit și în alte așezări și necropole, cele mai multe datându-se însă într-o perioadă mai timpurie decât depozitul de la Lozna. Dintre acestea cuțitul de la Orlea⁶¹, ca și cel de la Papiu Ilarian⁶², sunt caracteristice perioadei Latène B₁, deși uneori complexe în care s-au descoperit, se datează prin restul materialelor în secolele III-II î.Hr. Cele mai apropiate analogii pentru cuțitul de la Lozna, se află pe teritoriul Iugoslaviei, în complexe care se datează în Latène ȘC, chiar mai târziu, în prima jumătate a secolului I î.Hr.⁶³ Elementele de decor de pe acest cuțit se întâlnesc mai rar pe arme. Ele apar mai ales pe obiecte de podobă sau pe ceramică la populația celto-germană⁶⁴.

Celălalt cuțit de luptă, cu lama lată și muchia ușor curbată, având gardă și mâner fixat în plăsele nituite, se încadrează la sfârșitul secolului al II î.Hr.⁶⁵, prin analogie doar cu câteva descoperiri din Europa centrală și de nord. Cuțite asemănătoare s-au mai descoperit și în unele complexe celto-bastarne, alături de alte piese caracteristice pentru această perioadă.

NOTE

⁴⁷ J. Dechelette, *op.cit.*, p.1427, fig. 639/2-6.

⁴⁸ G. Iacobi, *op.cit.*, pl.30/533-546.

- ⁴⁹ Andreas și Michael Müller-Karpe, *Germania*, 55, 1977, p.57, fig. 10/19-22.
⁵⁰ I. Berciu, N. Lupu, O. Floca, M. Macrea, *op.cit.*, fig. 2/8.
⁵¹ J. Dechelette, *op.cit.*, fig. 595/5,6; J. Filip, *op.cit.*, pl.CXXI/5; V.I., Bidzilia, *op.cit.*, pl.IV/15,18,19,20; Z. Wozniak, *Osadnictwo celtyckie w Polsce*, pl.XL/4,5; J. Paulik, *op.cit.* pl.IV.
⁵² V. Pârvan, *op.cit.*, p.482-485.
⁵³ J. Dechelette, *op.cit.*, p.1367, fig. 601/9,10; G. Iacobi, pl.9/142-158; V.I. Bidzilia, *op.cit.*, p.113, fig. I/16,20.
⁵⁴ I. Berciu și Al. Popa, *op.cit.*, p.155. fig. 2/11; 3/21.
⁵⁵ C. Daicoviciu, *op.cit.*, pl.VII/10.
⁵⁶ R. Vulpe și E. Vulpe, *Dacia*, 3-4, 1937, p.330, fig. 118/2-7.
⁵⁷ G. Iacobi, *op.cit.*, p.54-56, pl.11/182-224.
⁵⁸ *Idem*, pl.22/362-639.
⁵⁹ J. Todorovič, *Kelti u Jugoistočnoj Evropi*, 1968, p.71, 72, fig. XIV/13,14; XXXIII/2; XLIV/8; XLV/12.
⁶⁰ *Ibidem*.
⁶¹ C.S.Niculăescu-Plopșor, *Dacia*, XI-XII, 1945-1947, pl.IV.
⁶² I.H. Crișan și Z.Milea, *ActaMN*, VII, 1970, p.68, fig. ¼; 2/10.
⁶³ J. Todorovič, *op.cit.*, p.72.
⁶⁴ J. Filip, *op.cit.*, pl. CVII.
⁶⁵ T. Voigt, *Jahresschrift für Mitteldeutsche Vorgeschichte*, 59, 1976, p.240, fig. 59/b-65/d.

PATRIMONTU MOBIL

Eminescu – Ipotești – Eminescu (15)

dr. Valentin Coșereanu

O altă categorie de unicate, dintre cele multe aflate în tezaurul Ipoteștilor, intră în sfera corespondenței. Îndeobște, epistola reflectă cele mai tainice ascunzișuri ale sufletului uman

și, paradoxal, ea poate dezvălui uneori mai mult chiar decât un jurnal personal. Iar dacă nu a fost scrisă cu gândul de a fi publicată, ci, dimpotrivă, cu sinceritatea gestului menit să rămână în anonimatul unei relații biunivoce, epistola ajută și mai mult în

descifrarea eului. Două scrisori ale poetului, datate în ani diferiți, pot crea o punte între două atitudini – una a tinereții, cealaltă a maturității. Prima, adresată lui Maiorescu, a fost scrisă în luna august a anului 18721, iar a doua, trimisă lui Burlă, cu treisprezece ani mai târziu. Cinstit cu el, dar și cu alții, poetul îi scrie lui Maiorescu, recomandându-l în prima epistolă, pe violonistul Toma Micheru. “*Înainte de a părăsi țara – spune Călinescu – Eminescu fu văzut la un hotel din Botoșani, petrecând în tovărășia violonistului Micheru și a surorii sale Natalița. Întâiul înzestrat cu un talent deosebit și fost conservatorist la Viena*” . Micheru nu era un violonist de rând, ci unul de excepție, iar scrisoarea de recomandare către Maiorescu era rezultatul firesc al constatării unui talent, la care a vibrat și sufletul poetului. Conținutul scrisorii

dezvăluie o noblețe sufletească și o delicatețe fără egal. Eminescu îl prezintă pe Micheru în termeni favorabili, nu numai mentorului Junimii, ci și botoșăneanului Andronic Țăranu, căruia i-l recomandă ca pe un “celebru violonist un violonist distins, un mare artist”. Slavici îl știa și el pe Micheru de când era student, căci spune într-o scrisoare: “Avem aici în Viena un violonist; cântă foarte bine, lumea îl ascultă cu sete”, așa încât recomandarea lui Eminescu nu era un act de caritate, ci o desfășurare exemplară a primului său impuls, în urma constatării că se afla în fața unui talent real. Gestul venit din interiorul său trebuia împlinit, și Eminescu a făcut-o cu sinceritate.

Poetul însuși “avea glas dulce, melodos și cânta corect, căci avea auz bun”, amintește Teodor Stefanelli. Așa că recomandarea sa, făcută din suflet, este a celui care poate recunoaște cu certitudine valoarea adevărată. “Talentul său firesc – spune categoric Eminescu – e necontestabil și D-voastră, care sunteți un critic mult mai competent în asemenea materie, v-ați pute crea ușor ocaziunea de a afla pe cale privată, dacă acest tânăr merită încurajarea D-voastră”. Și poetul nu se oprește aici, ci propune soluția unei întâlniri, sugerând “o serată a Junimii”, bazându-se pe “simpatia semănată mai dinainte în iubitorii artelor”. Niciodată Eminescu nu s-a zbatut pentru sine cu atâta patimă cum a făcut-o pentru alții, iar rândurile ce urmează în scrisoarea menționată ilustrează pe deplin acest fapt: “Nu vă rog pentru o protecțiune necondiționată, nu, va să zică pentru un om nedemn de ea. Cum am spus, veți putea cerca pe cale privată demonul, care trăiește în acest om, după părerea mea un demon viguros și armonic mai cu seamă”. Deși scrisoarea “e cam lungă” cum însuși poetul o recunoaște, căci “vorbe multe acopăr temeri multe”, Eminescu are însă decența de a nu acoperi epistola “cu roze”. Se poate observa fără efort că ea nu exagerează calitățile violonistului, pentru a-l impune lui Maiorescu. Lucid și franc, Eminescu știe că “o asemenea epistolă rămâne întotdeauna spinoasă”, cu atât mai mult cu cât muzica nu era domeniul său. Recunoaște așadar, cu o

modestie nejuțată, “lipsa de îndreptățire cu care vă adresez aceste șiruri încărcate” și încheie apelând la conciziunea limbii latine: “habent sua fata libelli”.

Dacă această scrisoare este reprezentativă pentru tinerețea poetului, cea datată Liman, 12 August 1885 și adresată lui Burlă, relevă maturitatea lui Eminescu. Cu patru ani înaintea trecerii în neființă, poetul se descoperă în deplină maturitate și, întors în sine, destăinuie și se destăinuie. Grijile mărunte îl doboară, dar nu îl îngenunchează. Cu stilul său desăvârșit și prin claritatea vibrantă a exprimării, Eminescu reușește să transmită chiar din prima frază esența întregii epistole: “au trecut peste două săptămâni de când sunt aici și mă coc în băi de glod cald de 30 grade Reaumur”. Pe măsură ce sporesc amănuntele, se simt tot mai mult temerile omului înfiorat de gândul că s-ar putea ca “vindicarea să fie timporară” și conștient că, deși durerile din Iași “nu le mai simt”, “încă nu toate rănele s-a(u) închis”.

Dacă în scrisoarea anterioară persoana sa nu conta, epistola fiind a unui anonim ce își minimaliza adesea rolul în favoarea celui alțat sau a celorlalți, în scrisoarea aceasta sunt prezente amănunte semnificative despre sine. Poetul nu poate scăpa de noxa tutunului și, amărât, se duce la Odessa pentru medicamente și tutun, deși “cel din urmă e și scump și rău”. Stă cu grija zilei de mâine, grijă de care, în tinerețe, nu era prea afectat, se plânge de “dușmanul cel mare al singurătății, urâtul” el care stătea zile și nopți în șir singur, “cu gândiri și cu imagini”. “Deși nu tocmai vorbăreț”, poetul este “condamnat la un mutism absolut”, căci nu are ce să citească în afara unei ediții a lui Heine, “rătăcită printre buclucurile doctorului secundar”. O atmosferă apăsătoare inundă sufletul lui Eminescu, fiindcă “nici un român nu-mi interesează existența”; e doar un Sărman Dionis ce cugetă în proză: “vântul și valurile lacului, cu freământul lor neîncetat, iată singurul acompaniament al zilelor și nopților, care se scurg uniforme și monotonice, ca bățile unui ceasornic de părete”. Dar nu un Dionis căruia să nu-i pese de nimic, prins în mrejele creației, ci unul îngrijorat de existența sa și

de faptul că nimeni și nimic nu-l mai poate “împinge la o mai mare activitate”. Și când găsește totuși resurse ca să mai poată glumi, o face amar, aproape deznădăjduit: „*Iar de nu mi le veți trimite (bacșișurile, n.n.), vor îngriji cinovnicii ruși pentru mine într-o încăpere a onorabilei poliții*”. Poetul vorbește despre vreme cu tristețe (o preocupare cu totul rară în scrisorile sale), căci totul e în acord cu indispoziția sa sufletească: “*Vremea pe aici e cam răcoroasă și deși ne amenință pururea să ploaie, totuși nu face decât să picure din când în când*”. Nimic nu e terminat și întreg, întocmai ca și vindecarea sa.

Aforismele. Notându-și el însuși în manuscris titlul *Maxime* Eminescu își însuflețește scrierile cu aforisme. Mărturie stau caietele 2254, 2255, 2258, 2259, 2262, 2267, 2269, 2270, 2273, 2286.

La Ipotești se află două aforisme autografe ale poetului, care, evident, intră în aceeași categorie a unicateilor ipoteștene. Primul adevăr cu valoare axiomatică pune față în față doi termeni echivalenți, rari și prețioși: “*Adevărul aur? După aur aleargă toți, de adevăr fug toți*”. Pururi preocupat de “*cuvântul ce exprimă adevărul*”, Eminescu așează vorbele ca pe două oglinzi care se privesc într-o reflexie infinită. Poetul este într-o continuă zbatere și gândul îl macină îndelung: în *Archaeus*, de exemplu, Eminescu se întreabă: “*Care-i adevărul? Cel văzut clar de un gânsac – sau acela abia întrevăzut ca printr-o negură de Kant?*”, iar în altă parte afirmă: “*E menirea-mi: adevărul / Numa-n inima-mi să-l caut*”. Întreaga alchimie a gândirii sale e pusă în mișcare, iar din vigoarea muntelui iese la iveală piscul, pe care nu poți să-l treci cu vederea când îți arunci privirea asupra sa. Dar un aforism atrage după sine altul: “*Adevărul e stăpânul nostru, nu noi stăpânim adevărul*”. Concentrând trăiri atât de complexe, ele nu urmăresc, în ultimă instanță, decât cunoașterea, fie ea cunoaștere de sine sau a altora, iar șirul acesta întreg de

cugetări conține severitatea unui adevăr aflat deasupra tuturor celorlalte. Aforismele eminesciene sunt călăuze ale gândului, sunt învățăminte care nu îngăduie hoinăreala rătăcirii. Ele poartă amprența diversității preocupărilor poetului, făcându-le să fie inconfundabile, căci “*valoarea lor de generalizare nu le depersonifică*”. Înțelesurile și substanța aforismului eminescian constituie o diversitate de reflecții superioare, care emană, prin naturalețea exprimării, o franchețe deosebită a gândului. Armoniile gamei sunt ample: de la tonul abstract la cugetarea simplă, de la adevăruri știute la cele surprinse numai de cei aleși, de la învățăminte asupra omului și a naturii sale interioare la reflecțiile cele mai adânci ce se pot dezvălui condiției umane.

Răspândite peste tot în opera sa, aforismele eminesciene nu sunt rezultatul unei atitudini profesionale față de lume; departe de Eminescu gândul de a se așeza la o *cathedra universalis*, de unde să profetizeze. El nu dă lecții, ci își dă lecții. Aforismul, în acest caz, este un fel de ceartă a înțeleptului cu lumea, mărturisindu-și sieși gânduri amare, deznădejdi și iluzii, căci Eminescu reflectează asupra lumii fără să o înfățișeze nici mai bună, nici mai rea decât este ea în realitate. Un alt aforism, unicat și el al fondului ipoteștean, surprinde paradoxul binelui izvorât din persistența răului în lume: “*Cel mai mare bine pe care cei răi îl pot face e de-a rămâne răi; numai persistența lor asigură victoria celor buni. Vai de veacul în care nici cei răi nu mai au caracter*”. Sigur, acest aforism este legat și de dramatismul vieții cotidiene a poetului, dar, el rămâne valabil pentru toate timpurile, întocmai ca maximele antichității. Eminescu are conștiința că individul nu este rău croit de la natură, ci că societatea este rău întocmită. O spune de altfel direct, fără a ezita: “*Om rău nu există. Răul e în societate, nu în individ*”.

Junimea Moldovei de Nord, o săgeată în timp(2)
(Structură, colaboratori, program, particularități, mentor)

dr. Lucia Olaru Nenati

În cele ce urmează vom spicui câteva dintre faptele publicistice mai interesante din această revistă.

Un nume, frecventat în epocă, ce semnează **poeme** remarcabile și în paginile *Junimii...* este acela al boemului **Artur Enășescu** despre care Constantin Ciopraga scrie că era “vagabondul taciturn cu floare roșie la butonieră (...), o apariție tragică în care biografia se suprapune persistent peste operă.(...) Printr-o stranie analogie, poetul țărmlui elenic repetă, între Botoșani și București, drama lui Eminescu”⁴. Autorul multcântatei *Balade a crucii de mesteacăn*, publică în numărul 3 al revistei, un *Sonet*, oarecum iconoclast, în care, așa cum arată același exeget, “santificarea lui Isus ca simbol al jertfei e respinsă”. Într-adevăr, poetul pune sub semnul întrebării focalizarea de către Isus a întregii slave și adorări a lumii: “Când mii și mii cădeau fără de știre / Atâți martiri subț lăncile barbare”. Atitudinea sa este puțin obișnuită chiar în manifestările poetice insurgente și are, desigur, drept cauză a acestui strigăt de revoltă profunda lui suferință personală implicită: ”Tu le-ai răpit și partea lor de slavă,/ O, Christ, și mult va răsuna subț boltă/ Un strigăt surd de jale și revoltă!”. Un alt poem notabil al lui Enășescu este *Floarea morții* (An 1, Nr.6) în care poetul cu “frază impecabilă” (idem), desenează conturul unei flori metaforice cu “potirul ca purpura roșu” de o fascinație malefică: “regină-ntre flori se răsfăț / O floare sub cer străveziu”, în jurul căreia “toți fluturii mor” “și iarba păleşte” “Și arborii triști se-ncovoiaie/ Cu ramuri pe veci despuiate”. Înflorirea acestei flori de Hades produce o reacție violentă în întreaga fire: “Pământ și văzduh sângerează/ Când mugurul floarea-și despică/ Și-n val uriaș de miresme/ Spre soare plutind se ridică.” Cel prins în unda de atracție a acestei făpturi suav-morbide nu are nici o șansă: “Sărman călător dus de soartă/ Pe alături de floare

când treci / Suavele-i forme te fură/ Și otrava te-adoarme pe veci.”

Prezența poetică cea mai susținută și agreată la *Junimea Moldovei de Nord* este aceea a lui **George Voevidca**, tânăr student cernăuțean, a cărui colaborare, începând cu numărul 13 al revistei, salută și anunță redacțional cu atitudinea entuziastă a unui mare eveniment literar, rămâne constantă, număr de număr, pe toată durata de apariție a revistei; portretul său este primul tipărit pe coperta acesteia, la nr. 23-24, în semn de onoare deosebită, volumul său de sonete este anunțat din vreme, în mod repetat, ca un rod literar excepțional și multășteptat și este recenzat la apariție cu un entuziasm neegalat decât de atitudinea față de Macedonski; în “bilanțul” primului an de apariție al revistei botoșănene, atragerea și dobândirea colaborării sale este enumerată printre victoriile aceluși timp; ultimul număr al publicației, cel apărut la Cernăuți, poartă și numele lui Voevidca pe copertă, alături de al lui Const. Iordăchescu, în calitate de redactor coordonator etc. Toate aceste fapte ce subliniază un statut cu totul special deținut de acest poet la *Junimea Moldovei de Nord*, ca și voga deosebită pe care a cunoscut-o el în epocă, în toată aria publicistică națională, urmată de dispariția sa, la fel de spectaculoasă, din arealul istoriei literare, reclamă o analiză specială a activității sale, drept care el va face obiectul unui capitol autonom ulterior în cuprinsul prezentei lucrări.

Colaborarea cea mai substanțială la capitolul de **proză** în *Junimea...* botoșăneană aparține lui **Tiberiu Crudu**, personalitate de marcă a Botoșanilor, care publică aici în foileton, fragmente succesive din prima lui carte intitulată *De pe la noi ce-a fost o dată*, care apare efectiv în fiecare număr, de la primul până la ultimul, al revistei apărute la Botoșani. Această scriere care acoperă nu numai capitolul de proză al revistei ci și pe acela al stimulării și publicării folclorului

este, de fapt, un fel de proză folclorică, adică filmul unui șezători sătești din comuna lui natală, Tudora, prilej găsit în mod ingenios de către autor spre a capta și conserva spre neuitare și valorizare filonul viguros al vieții spirituale a țărănimii acestui areal geografic. În inventarul unui an de apariție a *Junimii Moldovei de Nord*, atragerea și publicarea susținută a acestui valoros autor este și ea enumerată printre performanțele bilanțiere ale perioadei de raportare, la fel ca și George Voevidca la poezie. Și în cazul lui Crudu ca și în acela al lui Voevidca, revista se face organ de popularizare a scrierilor sale publicând pe pagina de gardă, în mod repetat, anunțul cu privire la apariția acestora.

De asemeni, prin necrologuri prilejuite de dispariția unor personalități marcante ale vieții culturale românești, se publică în revista botoșăneană materiale de **evocare** deosebit de valoroase și bine scrise semnate de un profesor botoșănean, **N.N. Răutu**, a cărui semnătură o găsim adesea și în paginile revistelor cernăuțene *Junimea literară*, *Glasul Bucovinei*, *Făt-Frumos* și, mai târziu, *Buletinul Eminescu*, iar textele sale, care pot fi citite laolaltă doar după laborioase căutări în praful arhivelor, se invederează a fi un adevărat corpus de scrieri culturale elevate și competente care n-au fost niciodată adunate și publicate în volum, deși este evident că ar fi meritat acest lucru. În *Junimea...* botoșăneană, N.N.Răutu - fiu al unui venerabil profesor de la Liceul Laurian și publicist, fost student eminent și mult apreciat al lui G.Ibrăileanu, care l-a încurajat să colaboreze și la *Viața românească*, semnează evocări ale de curând dispăruților (pe atunci) Alexandru Vlahuță, Alecu Russo, A.D.Xenopol, C.D.Gherea, care sunt, de fapt, autentice portrete-efigie ale acestor personalități cuprinzând sinteza pertinentă și sensibil receptată de către un fin intelectual și om de carte.

În articolul intitulat *Câteva gânduri fugare despre A.Vlahuță* (I,16-17), după ce invocă legea inexorabilă a trecerii ce îndurerează mereu, de mii de ani, la fel, omenirea, autorul deplânge acum plecarea dintre cei vii a poetului Alexandru Vlahuță,

care a avut o înrâurire considerabilă în epocă. Încercând să-i cristalizeze profilul literar și locul său particular în arealul literelor, N.N.Răutu pornește de la locul comun al definirii lui Vlahuță ca "eminescian", pe care îl acceptă având în vedere uriașa forță eminesciană ce a înrâurit poezia ce i-a urmat, dar de aici înainte se delimitează de această aserțiune, considerând-o o greșală atunci când e exagerată, "chiar dacă i se adaugă epitetul de *cel mai talentat*"; căci "oricât de paradoxal ar părea, spunem: Vlahuță e ceva mai puțin și ceva mai mult decât Eminescu", întrucât primului îi lipsește "armonia superioară care a caracterizat sufletul lui Eminescu" precum și "cerebralitatea geniului eminescian", ceea ce produce în primul rând deosebiri mari între operele lor. "Aerul acela de universalitate din opera eminesciană, adierile, în orice rând al ei, venind parcă din lumea de dincolo de bine și de rău, înălțimea de la care un spirit aproape divin privește toate, sunt înlocuite la Vlahuță prin mai mult personalism, prin mai multă precizare a orizontului mai mic, prin mai mult *omenesc*." Dacă Eminescu "parcă și-a citit gândurile în gândurile altora cunoscute de el", dacă "nu-i nimic de împrumut în opera-i, totul e ieșit din adâncurile unei personalități unice", deci dacă "Eminescu a fost filozof prin temperament", "Vlahuță a voit să fie filozof", drept care "opera lui prin latura aceasta nu fascinează și nu va trăi". O altă disociere pe care o practică publicistul botoșănean, dovedind emanciparea de sub tirania dictonului-atitudine *de mortuis nihil nisi bene* printr-o capacitate de obiectivare analitică, este aceea că "Vlahuță este un melancolic" și că "supt înrâurirea covârșitoare a pesimismului eminescian, *el crede* că poate fi un pesimist", ceea ce, deși nu e de împrumut, totuși "e izbitor faptul că nu durează", căci de la o vreme, probabil sub influența ideilor socialiste, "Vlahuță *nu mai vrea* să fie optimist", ceea ce nu îi este structural și el va rămâne "viața întreagă un melancolic și un subiectiv" pentru că "nu putem ieși din noi înșine"; și rămâne un melancolic chiar și în ipostaza de "sfetnic național" și "mușcător critic social". Și în "evoluția sufletească" situația e diferită:

“drumul urmat de Vlahuță e invers celui al lui Eminescu”, adică ”acesta privește în afară de dânsul, spre patrie și spre națiune la început și ajunge la sfârșit în el însuși; adâncimea eului îl duce în lumea stelelor, îl poartă dincolo de spațiu și timp”. Pe când Vlahuță “pleacă de la el însuși și ajunge la idealul național”. Așadar, ”pe unul îl cheamă sufletul său bogat ca luceferii în lumea lor, pe celălalt îl strigă viața pamântului cu toate iluziile și realitățile ei frumoase, ca ideal”. Dar voind să demonstreze că Vlahuță e și ceva mai mult decât Eminescu, N.N.Răutu îi atribuie “o psihologie mai omenească”, el fiind un “autopsiholog”, drept care “Vlahuță, un învins, a tras liniamente pentru psihologia învinsului vieții”. O altă paralelă duce la concluzia că, deși temperamentul moral îl apropie pe Vlahuță de puritanismul lui Carlyle, și deși “ca naționalist, iubește trecutul neamului nostru”, totuși el “n-are ca Eminescu, fiorul mistic al acestei iubiri, cum nu are fiorul mistic în iubirea naturii sau a femeii”. Încercând, chiar și atât de aproape de durerea morții poetului comentat, un pronostic pentru viitorul posterității sale, publicistul botoșănen își confirmă, parțial, relevanța: “dacă din opera variată a poetului nostru timpul poate roade tot mai mult, dacă peste multe pagini desigur vălul întunecat al uitării se va întinde curând și nemilos, prin gingășia concepției totale, prin adevărul psihologic, prin arta situațiilor de amănunt, poema *Iubire* (de pildă) e o pagină vie pentru toate timpurile.”

Aceleași aptitudini pentru evocarea literară le probează Răutu și atunci când scrie “*Aduceri aminte*” de Alecu Rusu⁵ (I,18). După ce evocă plastic scene armonice din natura Moldovei și constată apetența generală pentru mitizarea trecutului, epurat de orice umbră negativă, îi atribuie lui Alecu Rusu o preeminență în această direcție, căci “nu este scriitor român care să fi evocat mai minunat frumusețea locului de naștere decât acest suflet delicat”, iar citindu-i paginile,

“veți simți aerul fermecător de legendă în care l-a învăluit talentul și fantezia celui ce-l cheamă la lumină din zarea nelămurită a trecutului.” Această contemplare îl face să arboreze el însuși un aer paseist atunci când spune: “Cu suprasensibilitatea noastră, în zbuciumul vieții moderne, în acest secol al nervilor bolnavi, n-avem răgazul scrisului rar și temeinic, al scrisului chibzuit îndeung, cum n-avem nici pe cel al cetitului cu răbdare, cu pietate, cu înțelegere.”

Cu har și căldură - dar și cu același iz paseist - face N.N. Răutu un portret sintetic al lui A.D.Xenopol (I,21-22): “A fost desigur, înainte de toate, gloria generației sale, o glorie simplă și senină a unei generații care cumpănea valorile mai cu pătrundere cu mai mult simț al adevărului decât cele care au urmat. Nu un idol, pentru că Xenopol n-avea nimic din calitățile sau defectele pe care le idolatrizează mulțimea... În adevăr, el n-a fost decât o sinteză armonică construită de neobișnuită sinceritate, mereu în căutarea adevărului, de îngăduință plină de bonomie, de modestie înnăscută firii sale, intensificată apoi prin o cultură multilaterală, care nu l-a dominat și nu l-a secătuit sufletește”. Deși i-a lipsit spiritul militant al lui Kogălniceanu, Xenopol a întrunit într-o armonie deplină o cultură temeinică și un puternic intelect, scriind primul “o istorie totală a Românilor”, făcând din ea “un sistem”; ca autor al unei filozofii a istoriei a căutat să dea disciplinei un temelie științific, obiectiv, dar nu “o înșirare obiectivă de fapte, de probleme, de argumente pro și contra”, ci “a lăsat să se audă, în pagini clasice, această “muzică în surdina” a unui “larg suflet de istoric înțelegător”. Deși căutător permanent al adevărului documentat riguros, “el nu pierde din vedere niciodată marile forțe inconștiente ale trecutului național, cari se abat în sufletul lui de povestitor al epopeii neamului său horopsit.”

NOTE

⁴ Constantin Ciopraga, *op. cit.*, pag 259.

⁵ În *Biblioteca Basarabiei*, “meritorie publicațiune periodică ce apare supt îngrijirea Dlui Profesor P.V.Haneș”, pag 13.

Însemnări memorialistice (9)

Ion Mihalache

4. Ce concluzii practice se impun de aci, pentru prezent.

a) Acceptării păcii propuse, căci n'avem ce face alta (...).

b) Deci, nu de un guvern național sau un gubern reprezentativ, ci de un guvern de pace, cu caracter tehnic, de pref (erință) militar, dacă nu, și mai potrivit, cel ce a făcut războiul.

Aliații au propus un armistițiu, care e în realitate pace, căci rezolvă definitiv pretențiile Rușilor (front 940 și despăgubiri) cu asentimentul, îndemnul și constrângerea angloamericanilor. Condițiile sunt imperative; e un "dictat". Le e indiferent cine îl semnează: guvern sau opoziție care ar fi în măsură să înlătore guvernul.

A urmări o formă de guvern care să ralieze toate forțele Țării, ar putea fi o acoperire p(entru) Rege – și p(entru) armată p(ână) la un punct, și p(entru) regimul Antonescu.

Dar: ce interes are nația să se solidarizeze cu un act care e un rapt? Dimpotrivă: ea trebuie să scoată geamătul mamei care-i vede fiica răpită de călău. Țara trebuie să geamă prin organele ei firești, care

redau glasul pământului și ecoul veacurilor: partidul național țărănesc (cel puțin). Și acest geamăt trebuie să lase deschise porțile generațiilor viitoare.

Orcât ar regula raporturile de hotare, numai raporturile de forțe – un drept apărat la timp rămâne un sâmbure de forță morală ce poate însufleți generațiile mai norocoase ale viitorului. Și dacă ar fi să mai nădăjduim ceva la Conf(erința) Păcii – eu: - de ce să nu putem invoca (măcar că ne-am sprijini pe un) – charta Atlanticului care spune că nu vor fi recunoscute înstrăinările de ținuturi sau provincii decât dacă va fi fost făcute cu consimț(ământul) națiunilor respective?

De ce Regele să arunce pe tablou toate rezervele Țării de care poate avea nevoie mâine poimâine, criza dinastică fiind orcând pusă la ordinea zilei alături de Rusia prea puternică? Ce s'a petrecut în Italia – unde Regele s'a opus războiului și unde le-a făcut posibil succesul – este dovadă în plin. Și apoi, mai presus de orice: interesul Națiunii.

Deci, nu guvern naț(ional) sau reprez(entativ), ci guvern de doliu, de Pace.

Care?

Cel mai firesc; actualul guvern: face pacea războiului pe care l-a făcut. Rușii nu s'au opus. Sau guvern militar, fiind vorba de guvern de armistițiu și deci de lichidare a unui războiu. Sau guvern de tehnicieni, cu sau f(ără) oameni politici, dar nu de elemente reprezentative. De aceea, am fost contra participării Part(idului) Naț(ional) Țărănesc la un guvern de acceptare a Păcii – datoria lui fiind de a formula protestul istoric, iar apoi de a formula programul de colaborare cu Rusia pe baza faptului împlinit și a lămuririi ținutelor comune armonizate în cadrul principiilor expuse mai sus – dacă aceasta va fi cu puțință: de nu, libertatea fiecăruia între (...) de a se orienta, misiunea P.N.Ț. fiind împlinită.

E adevărat că D(omnul) Iuliu Maniu –

juducând că situația de țară învinsă e definitivă și că condiții mai bune nu putem aștepta – a fost de părere că odată ce credeam că Țara trebuie să accepte condițiile, putem noi înșine forma guvernul de acceptare, și că trebuie să ajungem la acest lucru făcând totul pentru răst(urnarea) guv(ernului) A(ntonescu). Cred că D(omnul) Maniu a fost influențat și de două iluzii, din care prima s'a spulberat – a n u ieși d ȳ n cuvântul Angliei înseamnă a ne asigura concursul ei la Pace, iar Anglia ne-a sfătuit. Dar prin comunicări, prin radio, prin bombardamente și prin recentul discurs al lui Ch(urchil) – ne-a spus clar, să acceptăm înțelegându-ne cu Rușii, că nu ne mai poate ajuta (și apoi vedem ce se petrece cu Mikolacik trimis de Anglia la Moscova să se înțeleagă cu Rușii). A doua iluzie e că de grabnica acceptare depinde să avem Ardealul în întregime. Nu are, și nimeni nu are o sugestie în acest sens. Rușii au spus – cu prilejul arm(istițiului) – că recunosc dreptul R(omâniei) asupra Ardealului de Nord în total sau în parte și că vor ajuta armatele române la recucerire; dar n'au făcut nici o aluzie că asta o condiționează de guv(ern) Maniu, și dacă răst(oarnă) imediat regimul.

Eu cred că ei își au planul lor bine precizat și nu-l modifică după formele noastre de guvernare și după fluctuațiile regimului de la o zi la alta. Recunosc însă că dacă de asta ar depinde soarta Ardealului, greu ar fi Domnului M(aniu) să adopte alte atitudini.

În ce mă privește, sunt însă așa de convins, că în nici un caz nu aș accepta să intru într-un guv(ern) care să semneze mutilarea Țării. Dimpotrivă: m'aș socoti dator să protestez p(entru) istorie și personal și în numele țărănismului așa cum îl înțeleg eu. Nu împărtășesc părerea că acelaș guvern ar putea semna pacea azi și protesta mâine – cum ar fi făcut Brătianu și Cogălniceanu la Berlin în 1878 (care însă nu se puteau sustrage dela datoria de a semna pacea războiului făcut de ei, mai ales că erau victorioși).

Am putea fi întrebați: când am fost sinceri? Ce fel de oameni sunt aceia care azi semnează tratatul și mâine protestează înșiși? Nu este o contradicție între a vedea că: n'avem încotro, pacea trebuie semnată – și faptul că totuș: noi refuzăm să o semnăm. Rezultă aceste lucruri motivante de mai sus. Apoi: cazul Bufta Mareșal Averescu. Cazul Finlanda: demisia Președintelui reprezentativ Rity și încheiat de "plain-pouvoix" Mareș(al) Manerheim care își asumă răspunderea etc.

5. Asupra momentului.

Nu încapă îndoială: cât mai repede atât mai bine. Dacă plecăm dela convingerea că prăbușirea Germaniei este sigură și apropiată, atunci trebuie să grăbim să nu cadă peste capul nostru ultimele sfărâmături, și să cruțăm Țării jertfe de sânge inutile și devastările unui nou teatru de războiu. Odată însă ce nu avem speranțe că condițiile de pace ne sunt schimbate dacă cu orice risc bruscăm lucrul, trebuie să cumpănim ca pagubele să nu întrecă foloasele.

O bruscare a situației poate duce la duce la imediata ocupație germană, cu toate consecințele ei: represiuni sângeroase, arestări începând cu Regele, angajarea rezervelor armatei, svântarea produselor Țării. Nu știu ce ar folosi "aliaților" – care nu ne-au cerut categoric acest lucru - dar știu că pagubele Țării ar fi cu mult mai mari decât foloasele.

Churchil a spus foarte drept: România e între două revolve ("prusace"...!): una în față și alta în ceafă. A face stânga împrejur în momentul de față, înseamnă a trece în fața revolverului din ceafă și viceversa. S'o facem: dar cu ce folos? Ce perspectivă nouă ne oferă această schimbare? Vaga deducție că vor fi recunoscători aliații?... E o naivitate. Vezi Polonia, vezi Italia!

Toți militarii competenți spun că germanii [având azi în Țară în total însă (...) 350.000 elemente, alții 650.000] sunt în măsură să dea o lovitură trecând la ocupație

directă sau prin g(uvern) (...). Eu am credința că însuș guvernul ar face-o, ar înceta războiul, dacă nu s'ar teme de

germani. Că Mareșalul Ant(onescu) nu poate scoate gâtul din cleștele german, de teamă că-i rămâne capul acolo(confirmare). Dacă lucrul ar fi imposibil, l-ar face el, sigur. Faptul că nu-l face: e o dovadă că nu e posibil. Și dacă la el nu e posibil (când riscă numai conflict cu germanii având toată armata cu el, în acest caz) cum ar fi posibil altceva, când va avea conflict și cu Nemții și cu Mareșalul solidarizat cu ei? Și apoi aceasta n'ar fi realizabil (materialmente) decât pe front în mijlocul armatei.

Deci: înțelegere preal(abilă) cu Rușii? Front comun cu ei împotriva germ(anilor)? S'ar retrage germ(anii) fără lupte, fără pustiirea și pârjolul satelor? Unde e cruțarea Țării de nou teatru de r(ăzboi)? Și de sânge din nou vărsat – când ar trebui să venim împreună cu R(ușii) trăgând și în germ(ani) și în satele rom(ânești)? Și cu ce compensații dela Ruși?

6. Ce cred că trebuie făcut?

Eu nu pot oferi o soluție complectă în necunoștința tuturor datelor. Am unele aspecte clare - am altele incerte și altele necunoscute.

Pe datele cunoscute:

a) A nu mai face țara jertfe inutile, de sânge și de sate și orașe devastate. Deci a ne împotrivi la noi inițiative ofensive, numai defensive etc.

b) A urmări eșirea cât mai grabnică, pândind momentul cu cele mai multe șanse și cele mai mici primejdii.

c) A împinge pe Mar(eșalul) Ant(onescu) să facă el acest lucru ; și numai dacă am vedea că nu vrea, deși ar putea: a avea mijloace sigure(pregătite) pentru înlăturarea regimului.

d) A pregăti un guv(ern) tehnic p(entru) pace, nu de reprez(entare)(națională).

e) A ține contact cu aliații informându-i că pustiesc țara degeaba – cu atâtea bombardamente – că nu e posibil, că problema e militară, nu politică, că raportul de forțe mil(itare) în R(omânia) e încă fav(orabil) germ(anilor).

În tot cazul: noi trebuie să avem aceste convingeri care ne feresc de aventuri.

La rezumat:

a) Țara va fi nevoită să facă politică externă cu Rusia. Trebuie s'o facă în plin și leal – întrucât se asigură libera dezvolt(are) națională în granițele ei firești. În aceste limite, colaborare cât de largă – fără fără prejudecăți de reformele rusești – dar: evolutiv din punct de vedere românesc, cu metode românești.

b) Lichidarea războiului cât mai repede posibil, cu scop: să nu se prăbușească germ(anii) peste capul nostru, să cruțăm noi jertfe de sânge și teatru de r(ăzboi), să nu adâncim inutil prăpastia între noi și ruși.

c) De un guvern tehnic, dacă nu va fi posibil: de acel ce a făcut răz(b)oiul. În nici un caz un guv(ern) reprezentativ. Nu de Part(idul) N(ațional) Ț(ărănesc). Care va trebui să protesteze.

d) Nu e momentul: germ(anii) care nu ne lasă, ar face ravagii inutile(...).

7. Cu ce a venit Mareșal Ant(onescu).

Versiunile Maniu:

a) întâlnirea dela Topol(oveni): marți seara 7/8 aug(ust). M'a căutat să-mi spună și ceară ad(...) p(entru) un guv(ern) al Uniunii Patr(iotice) care să semneze arm(istițiul). I se cere. Răspunsul meu: Nu trebuie să semneze pacea un astfel de guvern în care intră și P.N.Ț. (eu nu numai că nu intru dar aș formula un protest împotriva raptului de către ruși); și că astăzi o astfel de încercare e o aventură care expune Țara și Dinastia fără folos. Mi-a spus: Mareșalul a fost

cu M(ihai) Ant(onescu) la Hitler care a cerut 3 lucruri:

- să rupem relaț(iile) dipl(omatie) și ec(onomice) cu Turcia (a refuzat).

- să dăm armatei și germ(anilor) produsele de(...) (a promis 60%).

- să luăm noi ofensiva pe frontul din Moldova [nu știu dacă a promis, dar a auzit că se face mob(ilizare) totală].

b) Versiunea doua, complectată și confirmată întrucâtva și de alte cercuri (sâmbătă 13 august la București): Hitler a întrebat pe M(areșal) dacă poate conta pe Rom(ânia) până la urmă. Mar(eșalul) Ant(onescu) a răspuns cu alte întrebări: dacă Germania poate garanta victoria și ce faze ale răzb(oilui) prevede până atunci. H(itler) ar fi răspuns că garantează victoria întrucât este asigurată atât unitatea armatei germane cât și a Țării înlăuntru - chiar dacă ar recurge

la măsuri mai drastice ca cele luate recent (spânzurarea câtorva mareșali și generali), iar în ce privește evoluția războiului: că Germania nu exclude – dacă necesități strategice ar cere-o – să abandoneze Italia, chiar Franța; cât privește Grecia și Bulg(aria), nu ține de loc; dar să se știe că în nici un caz nu va renunța la Ungaria și România – și că dacă în Ungaria s’au întâmplat recent unele mici defecțiuni [aluzie, probabil la scoaterea din guv(ern) a nuanței prea germanofile – (...)], se va vedea în curând reacția, apoi l-ar fi plimbat în avion în dosul frontului la Varșovia ca să arate cât de fortificată este poziția armatei germane.

c) Din alte cercuri am aflat câte ceva care confirmă versiunea b.

Mareșalul a fost sâmb(ătă) și s’a înt(ors) duminică sau luni, la H(itler) (5-6 august).

Mărturisiri din întuneric(14)

Gheorghe Băgu

Ghițulescu a vorbit primul. A spus că este de acord, că dorește să se reeduce și că este bine să continuăm cu aceste

conferințe, până când vom avea dreptul să citim și să ne documentăm.

Pătrășcanu, Blaga și Popescu Aristotel s-au abținut, n-au vorbit. Dumitrescu de la Drept s-a arătat foarte entuziasmat de faptul că după doi ani de pușcărie am început să ne dăm seama de situația noastră. Dintre cei de la Iași n-a vorbit nici unul. Au mai vorbit și ardelenii Bej, Fâciu și Tăuțan. La urmă a luat cuvântul Țurcanu. Pe el îl așteptam. Unii îl considerau un salvator dar erau și dintre aceia care nu-l băgau în seamă și-l sfidau. Situația începea să fie încordată.

Țurcanu a vorbit despre începuturile Gărzii de Fier, despre părintele ei spiritual, Nae Ionescu și despre Corneliu Zelea (Zelinski) Codreanu „Căpitanul”, dar și despre alți șefi legionari, astfel:

- Codreanu era un închipuit, un paranoic, un criminal. El l-a omorât pe Manciu, prefectul poliției din Iași, din ordinul lui a fost ucis prietenul lui Stelescu și tot din ordinul lui a fost ucis și primul ministru I.C.Duca. Ionel Moța, fiu de preot, cumnatul lui Corneliu Codreanu, era și el un încrezut, un sadic, un asasn odios. Imaginați-vă o scenă de groază: Moța ia de braț pe prietenul său Vernichescu și-l duce într-un colț al închisorii Văcărești. Îl obligă să îngenuncheze, să se închine și să se roage lui Dumnezeu să-l ierte pentru marele păcat săvârșit, acela de a fi trădat Mișcarea legionară, apoi îl împușcă. Vernichescu n-a bănuț nici o clipă că va fi omorât.

Țurcanu ne-a amintit apoi, în câteva fraze, de Vasile Marin, Sterie Ciumetti, Caranica, Belimachi, Bordeianu, Gîrneăț, Brahonschi, decemviri și Nicadori, de Horia Sima, Radu Mironovici, Nicolae Pătrașcu, I Crețu și alții.

- Aș putea să vă vorbesc de cele mai înjositoare crime: uciderea evreilor, asasinatale de la Jilava sau asasinarea lui Iorga, dar sunt convins că le cunoașteți, vedeți, la un moment dat în Legiune a intervenit o schimbare. Unii au rămas credincioși lui Codreanu, reprezentat prin Horia Sima și prin profesorul N. Pătrașcu iar alții au format o nouă grupare, în frunte cu Radu Mironovici. Aceștia din urmă urau crima, credeau în Dumnezeu și în destin, erau un fel de „ostași ai Domnului”. De altfel nici eu nu știu prea bine ce sunt. Făceau pe naționaliști, dar aveau căpitan pe un sârb și admiteau în rândurile lor nemți, unguri, bulgari și chiar evrei. În repetate rânduri au fost favorizați și ajutați de evrei, însă respectau cuvântul Domnului care spune să iubești pe aproapele tău. Nu ucideau, însă nu le păsa de cei ce mureau de foame. Aveți în mijlocul dumneavoastră pe Suceveanu și Bej, doi mironoviști convinși.

Priviți-i! Între noi sunt și oameni de-ai lui Sima: Pătrășcanu, Popescu Aristotel, Beschia, Soroiu și alții. Uitați-vă la ei! Sunt hotărâți și gata întotdeauna pentru atac. Cum să luptăm cu aceștia? Ei, când vor fi strânși cu ușa vor mărturisi și se vor jura că sunt dispuși să o rupă cu trecutul. Cine poate să-i creadă? Și mironoviștii și oamenii lui Pătrășcanu sunt niște mincinoși, niște ticăloși. Cu ce metode pot fi convinși acești tâlhari?

Încheie, adresându-se lui Pătrășcanu, șeful legionarilor de la Facultatea de Medicină din București:

- Ce zici, Pătrășcanule? Am dreptate? Cât vrei să mai ții în pușcărie?

- Domnule Țurcanu, ați vorbit foarte frumos și ne-ați reamintit greșelile pe care le recunoaștem toți. Ați încheiat întrebându-mă cât am de gând să vă mai țin în pușcărie. Vă rog să mă scuzați, dar nu vă țin eu. Aici vă țin păcatele și faptele dumneavoastră. Nu pot crede că justiția noastră a trimis în închisoare, pentru șapte ani, un nevinovat. Nu am dreptate? Dorința de reeducare este a tuturor. Recunoaștem că în libertate am greșit și că am acționat împotriva intereselor noastre, dar ce folos că recunoaștem astăzi când este prea târziu? Toți avem familii, părinți, copii și soții, toți dorim să fim liberi, toți dorim să muncim pentru un trai mai bun, dar din păcate așa ceva nu este cu putință. Suntem condamnați și după ce ne vom termina pedeapsa, abia atunci vom avea dreptul să ne alegem altă cale. Până atunci, răbdare. Ne-am resemnat. Dar nu exagerați, nu aruncați cu noroi și nu scuipați pe tot ceea ce până ieri am considerat bun și drept. Trebuie să fim obiectivi și să analizăm cu multă atenție atât faptele noastre și oamenii cu care am mărșăluit, cât și pe cei care ne-au condamnat. Să admitem că am ajuns la concluzia că am mers în cadență cu extremiștii de dreapta, pe care în prezent îi detestăm, deși nu ne crede nimeni. Dumneavoastră ați vorbit convingător și foarte documentat: cruzimi, răzburări și jafuri condamnate de toți românii. Ceea ce ați spus este adevărat și foarte dureros, însă

ați omis, după mine tendențios, unele „amănunte”. Garda de Fier n-a apărut numai ca o consecință a ideilor unui grup de naționaliști în frunte cu Cuza și Codreanu, ajutați, susținuți și îndrumați de hitleriști, ci ca o mișcare de protest contra abuzurilor unor străini de neam și de interesele acestui popor. A apărut ca o mișcare de protest împotriva unor profitori, în frunte cu regele Carol al II-lea, ca un protest contra desfăului și a huzurlui, minciunilor, nelegiuirilor și imoralității de la curtea regală, ca o mișcare de protest contra lichelelor și îmbogățitorilor fără muncă. Aici trebuie să reamintim și sprijinul enorm dat de germania hitleristă legionarilor. Suntem datori să recunoaștem acest amestec grosolan și rău intenționat al hitleriștilor în treburile interne ale țării noastre, prin Garda de Fier. Propaganda nazistă fără precedent. Și totuși, legionarismul a fost acceptat de populație. Poporul nu mai putea suporta camarila regală, pe Gavrilă Marinescu, pe generalul Urdăreanu, pe Elena Wolf – Vulpescu și nulitățile lipsite de conștiință și fără dragoste de neam. De asemenea ne-ați arătat atrocitățile săvârșite de legionari, fără însă a arăta adevărata lor cauză. Mai mult, n-ați amintit nici o crimă dintre cele săvârșite de rege și camarila sa. Cu certitudine că dumneavoastră cunoașteți cum a fost decapitată Garda de Fier. Totuși eu am să încerc să vă reamintesc câteva crime oribile săvârșite în perioada 1938-1939: Șefii legionarilor se aflau închiși la Rîmnicul Sărat într-un penitenciar special amenajat. În 1938, Gavrilă Marinescu, prefectul Poliției Capitalei a chemat 14 plutonieri de la Jandarmerie, pe cei mai devotați regimului lui Carol. Fiecărui plutonier i s-a dat câte o funie lungă de un metru, iar Gavrilescu le-a spus că țara le cere să-și facă datoria, țara le cere să-i distrugă pe legionari și să o scape de criminali, de dușmanii neamului. Apoi s-au urcat în două camioane, îndreptându-se către penitenciarul din Rîmnicul Sărat. Ajunși aici, au scos din celulă pe Codreanu și pe ceilalți 13 șefi legionari, i-au urcat în

autobuz și i-au legat pe fiecare de câte un scaun. Aveau în spate câte un plutonier cu funia în mână. Când au ajuns în pădurea Tâncăbești, Marinescu le-a bătut în geam și le-a dat comanda să le pună lațul de gât și să-i ștranguleze. Plutonierii au executat ordinele, trăgând puternic de capetele funiei, până când victimele, cu sânge la nas și spume la gură, li s-a frânt gâtul și n-au mai suflat. La Jilava le-au mai tras câte un glonț în cap și i-au îngropat la 8 metri sub pământ.

Vreau să fiu bine înțeles. Nu doresc nici o clipă să scuz ororile săvârșite de legionari sau pe Gavrilă Marinescu, dar vă rog să recunoașteți că dacă celor omorâți de Carol al II-lea îi adăugăm și pe cei omorâți de Antonescu, ne îngrozim.

La alegerile din 1937, prin numărul de voturi obținute, garda de Fier s-a dovedit a fi a treia forță politică din țară, iar în perioada 6 septembrie 1940 – 21 ianuarie 1941 ea a fost desființată. De ce? Pentru că șefii legionari, mai ales cei din perioada rebeliunii, au fost niște incapabili, mediocri sau semidocti exaltați. La toate acestea s-a adăugat și invazia în Garda de Fier a unor elemente nepregătite, dubioase, scursuri ale societății și hoți, gata oricând să comită jafuri, crime și orori. Tot atunci, noua conducere legionară, ajutată de către Fabricius, ministrul Germaniei la București, urmăreau îmbogățirea peste noapte, iar pentru a se impune și pentru a-și ascunde intențiile făceau tot felul de parastase și ceremonii religioase, îngropări și dezgropări. Ipocrizia a culminat cu iconografia „Căpitanului”, reprezentat cu aureolă, în chip de sfânt. Se ridicau cruci și troițe, la umbra cărora se fura și se omora.

Toate acestea culminând cu rebeliunea din ianuarie 1941, una dintre cele mai mari pete ale istoriei României. Așa s-a compromis Garda de Fier, la a cărei desființare a contribuit din plin și generalul I. Antonescu. După ce rebeliunea a fost înăbușită, Antonescu, numit în perioada 4-7 februarie 1941, a pronunțat 3.000 de condamnări maxime, iar în luna mai a aceluiași an, 32 condamnări la moarte.

Să revenim și la Carol al II-lea. Vă amintiți cum a fost împușcat avocatul Făgădaru la Cluj, locotenentul Dumitrescu și profesorul Vasile Cristescu și încă 7 legionari la Huedin? Știți cum a fost torturată și omorâtă Constanța Grecu și cum au fost ștrangulați 3 legionari la Soroca? Știți cum a fost împușcată Nicoleta Niculescu împreună cu încă 140 de legionari? Știți că au fost împușcați câte 3 legionari în fiecare județ sau că au fost ștrangulați 100 de legionari, după metoda Gavrilă Marinescu?

Vă reamintiți că din ordinul lui Armand Călinescu au fost închiși la Vaslui 300 de legionari care, după decapitarea Gărzii de Fier, au fost amenințați cu masacrarea în masă? Întregul penitenciar de la Vaslui a fost atunci încercuit cu tunuri, pe ale căror afeturi au fost instalate proiectoare puternice. Cei închiși, înspăimântați că vor fi exterminați printr-un tir de artilerie, s-au aruncat în genunchi cerând să li se cruțe viața, luându-și angajamentul de a nu mai face politică legionară.

Gândiți-vă la ce v-am spus și încercați să vă transpuneți o clipă în situația părinților, soțiilor, copiilor și chiar a fraților celor uciși, știind că mulți dintre ei se făceau vinovați numai pentru faptul că erau convinși că luptă pentru un trai mai bun.

Erau niște victime. Dacă analizați cu obiectivitate toate aceste crime, pe cei care le-au comis, atitudinea regelui dezertor și uzurpator, descreierat și imoral, precum și faptele ambițiosului general, parcă altfel vezi lucrurile! Domnule Țurcanu, nu mai suntem pe timpul lui Hristos, ca atunci când cineva îți dă o palmă, întorci fața să ți-o dea și pe a doua. Toți condamnăm legionarismul, asasinatelor, antisemitismul și abuzurile, condamnăm imoralitatea și nedreptatea, furtul și crima, dar trebuie să admitem că au existat și oameni cinstiți, înșelați de tot felul de promisiuni sau oameni răzvrățiți împotriva celor ce le-au omorât ființele dragi. Nu credeți că mulți dintre noi am fost înșelați și astfel am fost târați în pușcărie? Nu credeți că mulți suntem nevinovați?

Îi condamnăm fără nici o reținere pe profitori, pe toți cei care în perioada 6 septembrie 1940 – 21 ianuarie 1941 au jefuit și au înarmat copii, pe cei care au lovit oameni în piețele publice, care și-au însușit magazine și prăvălii, care au omorât sau și-au bătut joc de evrei, pe toți cei care comiteau nelegiuiri cântând osanale Arhanghelului Mihail și Căpitanului Corneliu.

Ceramica populară din zona Botoșanilor(3)

dr. Angela Olariu

SULIȚA. Conform informațiilor culese, în Sulița au existat olari începând din 1900. Nu este vorba de un centru puternic, ci de existența a 1 sau 2 olari în decursul anilor. După 1900 a fost Gheorghe Cantoreanu până în 1940. După acesta a venit de la Mihăileni Constantin Petroschi, care lucrează și azi. Acum se lucrează numai ceramică roșie (Pl. 9).

FRUMUȘICA. Frumușica este un centru vechi de ceramică, în producția căruia se resimte influența centrului de la Botoșani.

S-a lucrat doar ceramică roșie smălțuită și nesmalțuită. Astăzi, se află un singur olar, Pomârleanu Constantin, care a învățat meseria în atelierul tatălui său, Pomârleanu Dumitru, de la Botoșani (Pl.10).

HUDEȘTI. Un alt centru de ceramică este Hudești, în producția căruia se resimte influența centrului de la Mihăileni. La Hudești au existat doar 2-3 olari, începând din jurul anului 1900. aici s-a produs și se produce atât ceramică neagră, cât și ceramică roșie. Astăzi se află un singur

olar, Grigore V. Cramariuc, stabilit aici din 1937. el a învățat meseria de la tatăl său. A lucrat un timp în atelierul lui Spiridon Vasilovschi, alături de alți 2 ucenici, după care și-a făcut atelier propriu începând din 1945. are un atelier cu 3 cuptoare (Pl.11, 12).

Pl. 9

FUNDU-HERȚII-CRISTINEȘTI. La Fundu-Herții (comuna Cristinești), lucrează olarul Airinei S. Gheorghe, care a învățat meseria la darabani și lucrează doar ceramică neagră (Pl.13).

LIȘNA. În satul Lișna s-a stabilit în anul 1945, olarul Caciuc Mihai (în vârstă acum de 70 de ani), care lucrează ceramică neagră și roșie nesmălțuită (Pl.14).

Pl. 10

Centre dispărute

Dintre centrele de ceramică amintite, o parte astăzi nu mai există. Multe centre, Corni, Coțușca-Ruși Tudora, Chișcovata (azi comuna Vorona), Rădeni (comuna Frumușica), Vlădeni (comuna Frumușica), Rădăuți-Prut, Smârdan, Darabani, etc. au devenit inactive, din

diverse motive, între care și faptul că începând din prima jumătate a secolului al XX-lea mulți dintre olarii individuali din zonă au făcut cu greu față concurenței produselor de fabrică apărute pe piață.

Pl. 11

Pe de altă parte, începând din aceeași perioadă, produsele de ceramică nu mai sunt solicitate pe piață decât într-o măsură mai mică și astfel meșteșugul olăritului începe să devină nerentabil. Olarii, se vor orienta către alte profesii. Pe măsura trecerii timpului, tineretul s-a angajat tot mai puțin în învățarea meseriei de olar, așa că multe centre, prin plecarea sau moartea meșterilor existenți, s-au stins (Smârdan, Corni, Cotu Ruși, Cristinești etc.).

Pl. 12

Acest proces a durat mai mulți ani, începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, când pot fi amintite centrele de la Chișcovata (azi comuna Vorona), Protopopeni (azi comuna Poiana), Vlădeni (comuna Frumușica) și Rădeni.

Între centrele care au devenit recent inactive, se pot aminti cele de la Darabani, Pîrîu Negru și Smîrdan.

Pl. 13

În centrele amintite mai sus s-a lucrat atât ceramică roșie cât și ceramică neagră, cu excepția celor de la Pîrîu Negru și Smîrdan, unde s-a produs numai ceramică neagră.

Pl. 14

Materia primă

Răspândirea tuturor centrelor de ceramică pe întreg cuprinsul zonei indică existența materiei prime de bună calitate. Pământul pentru confecționatul oalelor trebuie să aibă anumite calități: să posede în compoziția sa elemente necesare care asigură posibilitatea confecționării vaselor de bună calitate. Astfel, gropile de pământ pentru oale cuprind straturi bogate în bioxid de siliciu, oxid de aluminiu și oxizi ai mai multor elemente chimice dintre care nu lipsesc oxidul feric și cel feros. Acest lucru este confirmat de olari, care indică totuși niște diferențe existente între calitatea argilei aflată în locuri diferite. Se găsește de obicei argilă de două calități: argila de culoare vânăță spre albastru, grasă, unsuroasă la

pipăit, impermeabilă, și argila de culoare mai galbenă, puțin impermeabilă. Cea de culoare vânăță conține un procent mai ridicat de fier spre deosebire de cea galbenă, argila vânăță este mai bună pentru oalele negre și roșii nesmălțuite, iar cea galbenă este mai bună pentru oalele smălțuite. În zonă aceste două calități de argilă s-au găsit de obicei în toate centrele de olari.

Într-un tabel conținând numele tuturor olarilor, se poate vedea că de cele mai multe ori și astăzi, pământul bun pentru oale se extrage din acele locuri indicate în 1915, ceea ce înseamnă că exploatarea unor straturi „vine” de argilă bună pentru oale dura de multe ori ani de-a rândul, până la folosirea completă a stratului respectiv.

Astfel, și astăzi, olarii din Botoșani iau pământ din apropierea orașului, din locul numit bariera Teasc, menționată în tabelul amintit.

Olarii din Poiana – comuna Deleni (azi județul Iași), luau pământ bun, în special pentru ceramică neagră, din locul numit „După vie”. Și astăzi Poiana a rămas un centru puternic de olari care produc ceramică neagră ce păstrează nealterate formele tradiționale. Materia primă este procurată și din locul amintit în 1915.

La Frumușica, pământul bun pentru oale, se găsește în șesul din apropierea târgului, la Ștefănești la fel, iar la Sulița acesta este luat din marginea de răsărit a târgului. La Fundu-Herții și la Hudești, pământul pentru oale se găsește tot pe imașul satului. Olarii de la Mihăileni, iau materia primă din locul numit „La Humărie”.

Unelte

În procesul de fabricare al vaselor de ceramică se întrebuintează mai multe unelte, pe care le găsim în toate atelierile din zonă:

- maiul pentru bătut lutul, lucrat din lemn de fag (fig.1);
- cuțitoaia cu care se taie lutul pentru a-l curăța de impurități (fig. 2);

- roata olarului compusă din: roata mare și roata mică, unite între ele printr-un ax de transmisie, fusul. În zona Botoșanilor roata mică se mai numește „răgălie” (la Ștefănești) și „vereșnic” (la Hudești), iar roata mare se mai numește și „talpă” (Hudești și Păltiniș) (fig. 3);
- ficheșul, o lopățiță trapezoidală de lemn, folosită pentru netezitul vaselor în timpul lucrului (fig. 4);
- sârma folosită pentru desprinsul vasului proaspăt lucrat;
- hîrbul – un vas pentru apă (fig. 5);
- lavița sau masa pentru frământat lutul (fig. 6);
- râșnița, folosită la măcinarea coloranților pentru angobe și ornamentare, este formată dintr-un suport din lemn masiv (butuc) în care este scobit locul pentru două pietre mici de moară (fig. 7).

Pe polița din atelierul olarului se mai află: o pensulă din păr de porc, cornul pentru înflorat, linguri și linguroaie pentru turnatul vopselelor (fig. 8-11).

Faze de prelucrare a materiei prime

În zona Botoșanilor, ca pe întreg teritoriul țării noastre, prelucrarea argilei cunoaște aceleași faze.

Pământul este depozitat în gropi sau bazine săpate, având dimensiuni și capacități diferite, unde este udat și lăsat să se înmoaie timp de mai multe zile (două zile la Fundu-Herții; 3-4 zile la Hudești; Mihăileni până la 4-5 săptămâni), în raport de calitatea și compoziția argilei respective.

Când a căpătat consistența unui aluat, lutul este scos din groapă și pus pe o platformă de scânduri, unde se calcă bine cu piciorul, pentru a se amesteca, și a deveni omogen (uneori, în acest scop se folosea maiul).

După această operație, lutul este adunat în „calupuri”, de dimensiuni diferite, după care, cu ajutorul cuțitoaiei se înlătură impuritățile.

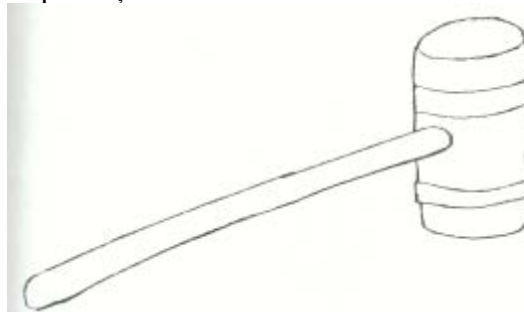

Fig. 1

Această unealtă de forma unei lame, era altădată făcută din oțel de coasă, de către fierarii din sate, astăzi fiind cumpărată din magazin.

Fig. 2

Din pământul astfel curățat și amestecat, se ia apoi câte un boț și se frământă din nou „la bancă” (masă lungă aflată în atelierul olarului) cu dosul palmelor. Se împarte apoi în boțuri mai mari sau mai mici în raport cu forma și volumul oalelor ce urmează să fie lucrate la roată.

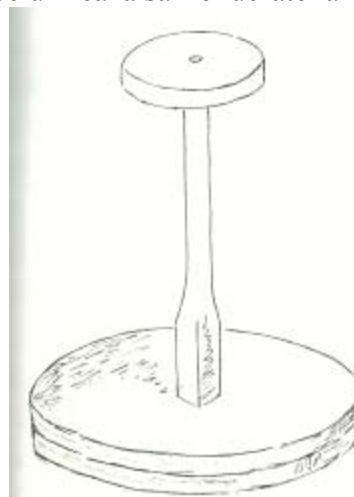

Fig. 3

ROATA. Tehnica de modelare a vaselor cuprinde câteva etape. Întâi se lipește boțul de pământ în centrul discului

mare al roții olarului, asigurându-se apoi mișcarea de rotație întregului sistem al roții cu ajutorul piciorului drept. Rotirea se face în sensul invers acelor de ceasornic. Cu ajutorul degetului mare e la mâna dreaptă, olarul face un orificiu în mijlocul acestui boț de pământ. Acesta se lărgeste treptat prin apăsarea degetului spre exterior.

Fig. 4

Pe parcursul învârtirii roții, olarul formează vasul întinzând lutul în înălțime cu ajutorul mâinii, pereții vasului subțindu-se treptat. Mișcarea circulară a discului roții dă vasului o rotunjime egală (Pl.15).

Fig. 5

Mâna olarului contribuie la formarea umerilor, gâtului și buzei vasului, toate acestea realizându-se în circuitul continuu al roții. Pe parcurs, pereții vasului se netezesc cu ajutorul pieptănului (ficheș). Ultima operație constă în atașarea toartei (și în cazul oalelor și al ulcioarelor) (Pl.16).

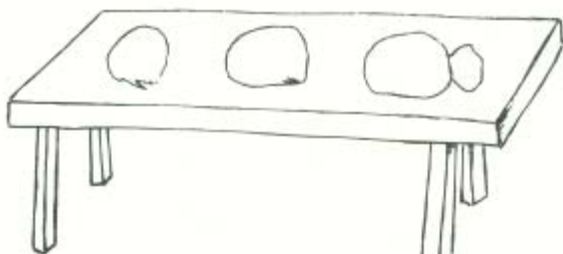

Fig. 6

Străchinile și castroanele necesită operații de modelare mai reduse în comparație cu vasele cu pereții înalți (ulcioare, chiupuri etc.).

Vasul astfel format este desprins de pe disc cu ajutorul sârmei și așezat cu grijă pe rafturi de scândură, pentru uscare (în atelierul olarului în timp de iarnă, iar vara, afară la umbră).

Fig. 7

USCAREA ȘI ARDEREA VASELOR

Pentru uscarea în bune condițiuni se cere o temperatură constantă, de dorit în jur de 25-30°. Uscarea durează iarna până la 3-4 săptămâni, iar vara 4-5 zile (în funcție de calitatea lutului).

Fig. 8-9

După uscare urmează arderea vaselor în cuptoare speciale. Dacă procesul prezentat până acum este același atât la ceramica neagră cât și la cea roșie, arderea acestora se face diferit.

În cazul ceramicii roșii (în special oale pentru lapte și căni), acestea sunt astfel așezate în cuptor, urmărindu-se ca vasele mici să fie puse la mijloc, mai ferite de foc, iar cele mai mari către marginea cuptorului.

Pentru arderea oalelor se folosește lemnul de esență moale (plop, salcie, brad etc.), care asigură o flacără puternică „mare

și curată”. După o ardere de circa 10 ore, la temperatura de până la 700-800⁰, vasele se lasă să se răcorească, apoi sunt scoase din cuptor.

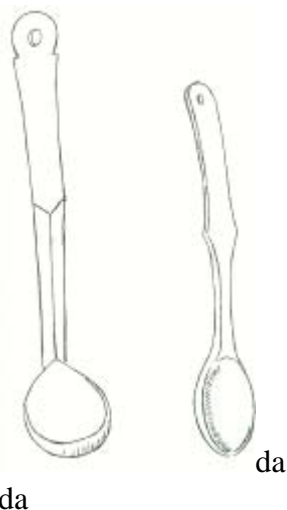

Fig. 10-11

Culoarea roșie a ceramicii se obține, atunci când jăratecul și flacăra la care aceasta arde, obține aer, oxigen continuu, cuptorul având „gura deschisă”. Oxigenul din aer oxidează fierul conținut de pereții vaselor. Gazele produse la arderea lemnului se evacuează rapid, iar sărurile și oxizii de fier se reduc la oxidul feric. Aceasta este arderea oxidantă, care se deosebește de arderea reducătoare, întâlnită în cazul ceramicii negre.

Ceramica smălțuită este dată de două ori la cuptor. Odată pentru arderea culorii și a corpului vaselor, a doua oară pentru arderea smalțului.

După uscare, vasele sunt date cu caolin „ghileală”, pământ alb adus de la Miercurea Ciuc (la Botoșani) și de la Sinicolaul Mare (la Ștefănești). Aceasta se rășnește, se amestecă cu apă până când se obține o pastă subțire ca un lapte mai gros. Uneori, vasul este introdus într-un recipient mai mare cu ghileală, sau alteori, ghileala se toarnă pe corpul vasului.

Peste ghileală, vasul se ornamează cu diverse motive geometrice sau florale, dispuse pe umăr sau pe burta acestuia, în interiorul sau în exteriorul lui. Aceste motive erau executate cu diverși

coloranți obținuți din pământ, metal sau produși pe cale industrială. Culorile mai des întâlnite în zona Botoșanilor au fost: albul, verdele, albastrul, negrul și roșul.

Procedeul de preparare a culorilor este diferit în funcție de nuanță și de materia primă avută la dispoziție. Verdele se prepară astfel: o bucată de aramă (oxid de plumb), se moaie cu apă sărată, se lasă la ruginit într-un vas stropindu-se mereu cu apă. Se dă la cuptor unde arde la o temperatură de circa 1200⁰, se scoate afară, se scutură rugina de pe metal. Aceasta este esența, care se amestecă în proporții diferite cu caolinul (100 gr la 1 kg) și apoi răsându-se de 3-4 ori, duce la obținerea unei soluții de culoare verde.

Pl. 15. Atelier de olărie, Hudești

Tot din metal se obține și culoarea neagră. Se lua o bucată din tablă și se punea la ars. Ce rezulta, se rășnea și se pisa amestecându-se cu apă obținând – un negru spre cafeniu.

Culoarea roșie se obținea din pământ roșu, bogat în fier și-n magneziu, proporția manganului dând nuanța mai bună. Aceasta se ardea, se rășnea și se amesteca cu apă (jumătate crud, jumătate ars).

Albastrul, cu oxid de cobalt, era o culoare scumpă, importată din Germania. De aceea se folosea cu economie la ornamentica ceramicii din zonă.

Nuanțele diferite în cadrul aceleiași culori se obțineau prin diluarea cu ghileală (caolin).

După prima ardere, vasele sunt decorate și date cu smalț, o pojghiță lucioasă și transparentă, care se obține din oxid de plumb (litargă sau glazură), ce se macină, se amestecă cu cuarț 50% și apă. (Inf. olar Petcovschi Gh. Constantin, Ștefănești).

Pl. 16. Atelier de olărie, Frumușica

„Smalțul se făcea din plumb (praf roșu), care se răsnea, se amesteca cu nisip cuarțos de Cacica în următoarea proporție: 15 kg smalț și 4 kg de nisip. Acest amestec se răsnește din nou și se adaugă apă până se obține o soluție ca un lapte mai gros”. (Inf. olar Pomârleanu Dumitru - Frumușica).

Vasul se învârte cu mâna, în timp ce smalțul este turnat cu polonicul. Smalțul din interiorul vaselor e mai subțire, cel din exterior mai gros (Pl.17).

Vasele smălțuite erau lăsate să se usuce, după care erau din nou date la cuptor, la o temperatură de circa 1000-1200⁰, timp de circa 10 ore. Erau lăsate să se răcească, apoi scoase din cuptor.

Smalțul care era dat pe oala care era pusă la cuptor, aderă prin topire la suprafața vasului, devenind dur și incolor.

În timpul arderii vaselor, pentru smalț se produc reacții chimice care dau rezistență pereților acestora. Smalțul (oxidul de plumb roșu), format din cristale roșii, pătrate, provenit din plumbul încălzit la

temperaturi de peste 480⁰C, are duritate mărită, 9,27, numindu-se litargă – ce este greu solubilă în apă (1/7000). Smalțul (litarga) are punct de topire și la temperatura de 884⁰, dar arderea smalțului în condiții optime trebuie să se facă la o temperatură de peste 900⁰C. În acest caz se va obține un smalț cu luciu. Ori de câte ori nu se ajunge la această temperatură, smalțul rămâne fără luciu.

Pl. 17. Smălțuitul vaselor, Botoșani

La Botoșani, ca un procedeu izolat relatat de olarul Pomârleanu Dumitru în vârstă de 80 de ani, întâlnim arderea smalțului de două ori. Prima oară la temperatura de 300-500⁰ timp de 10 ore. Vasele sunt scoase apoi din cuptor, se dau din nou cu smalț și se ard 12 ore la o temperatură de 950-1000⁰.

După două focuri, smalțul nu mai cade la umezeală, devenind foarte rezistent. Procedeu acesta nu este întâlnit în restul zonei din considerente diverse: economie de timp, de materiale, de lemne etc.

Botoșanii în evul mediu. Aspecte ale vieții economice(4)

dr. Daniel Botezatu

Interesată în ocupațiile aducătoare de venituri, în cumpărarea și folosirea, spre propriul câștig, a bunurilor imobiliare care să facă acest lucru posibil, era și Biserica, fie în particular, prin membri ai săi, fie ca instituție, prin reprezentanți desemnați. În primul caz, mitropoliți ai Țării Moldovei sunt cei care, dincolo de morala creștină pe care o propovăduiau, se adaptau vremurilor în care trăiau, căutând să facă agoniseli cât mai mari. La 14 decembrie 1759, un oarecare Ioniță Păun vindea mitropolitului Iacov, pentru numai 10 lei, „o dugheană de mesăniță cu locul ei” în târgul Botoșani¹⁰⁴. La 10 februarie 1761, Ioan Theodor Callimachi voievod dăruia mitropolitului Gavril Callimachi o bucată de loc gospod, „din mijlocul Uliții” din Botoșani¹⁰⁵, pe care, la 23 februarie 1761, îl întărea aceluiași, adică „prea iubitului fratelui nostru”¹⁰⁶. Mai târziu, la 20 iunie 1782, Tudorachi, fiul lui Ștefan Venițian, împreună cu soția sa, Ileana, vindeau mitropolitului Gavril o dugheană cu loc, cu pivniță și alte atenanse în Târgul Vechi, pentru 960 de lei¹⁰⁷. Un alt mitropolit al Moldovei, Leon Gheucă, reușește să folosească în propriul interes o danie făcută instituției pe care o conducea; la 20 septembrie 1786, el cumpără de la Neculai, fost mare căpitan de Dorohoi, o bucată de loc lângă crâșma dată de Ileana Stihioaie Mitropoliei¹⁰⁸.

Nu numai oameni ai Bisericii, ci și Biserica însăși încerca să facă din micul comerț un instrument al îndestulării economice. La 20 mai 1790, Vornicia de Botoșani înștiința Divanul Cnejeii Moldovei că „au făcut publicație” pentru 12 dugheane din Botoșani pe care negustorul Dumitru Ciornei le vânduse Mitropoliei Moldovei¹⁰⁹.

Într-un alt caz, Mitropolia Moldovei face schimb, la 30 mai 1813, cu armeanul Vartan Antonaș, negustorul din Botoșani, de la care primește o crâșmă cu pivniță și două hrube de piatră și o dugheană, dându-i în schimb o casă cu loc, tot din târgul Botoșanilor, ce era o danie mai veche pentru Mitropolie¹¹⁰. Nu numai Mitropolia Moldovei, ci și bisericile Botoșanilor aveau o sumă întregă de activități economice, venituri importante fiind obținute prin exploatarea unor dughene, închirierea acestora, vinderea unor locuri de casă sau dughene în târg, exploatarea unor iazuri și mori, privilegiile domnești, precum cel de a lua vama din târg și de la moara domnească etc¹¹¹.

Negustorii botoșăneni, aidoma celorlalți negustori, nu aveau orașul de baștină ca singurul loc de desfășurare a mărfurilor locale, ci își exercitau ocupațiile comerciale și în alte orașe ale Țării Moldovei. În 1761, la Suceava, negustorii bogasieri, mătăsari, blănari, abageri, jidovi și armeni, din Botoșani și Roman, aveau un loc al lor unde își vindeau produsele, loc ce îi privilegia prin situarea sa „în dricul dughenilor din capul târgului [...], în fața târgului, la uliță”¹¹². De altfel, un pomelnic al ctitorilor și al celor ce au ajutat și au miluit biserica Sf. Dumitru din târgul Sucevei, scris la Putna, în timpul domniei lui Ioan Grigorie Callimachi voievod, mitropolit fiind chiar unchiul domnului, Gavril Callimachi, îi amintește printre epitropii acelei biserici pe Gheorghe Uzun și Ivanciul Popovici, „cupeți ot Botoșani”¹¹³. Pe de altă parte, negustori din alte târguri ale Țării Moldovei își desfășeau mărfurile la Botoșani, unde aveau și dughene cumpărate sau luate în chirie¹¹⁴. Existau de asemenea, negustori al căror „alișveriș” era micul

comerț ambulant prin satele din jurul târgului Botoșani. Un asemenea negustor era Mihai Cheli-albă, armean născut la Suceava și însurat cu o femeie din Botoșani, menționat în *Catagrafia* sudiiților din 1820 ca „preupeț de mărunțișuri, purtând negoț prin sate”¹¹⁵.

La un moment dat, negustorii pământeni botoșăneni trimit o jalbă domnului Mihai Șuțu, jalbă în care, invocând cărți domnești mai vechi, solicită o întărire a vechilor privilegii și înlăturarea unor neajunsuri și piedici ce stau în calea negustoriei lor. Prin hrisovul domnesc din 7 martie 1794, Mihai Șuțu voievod le confirmă privilegiile mai vechi sau le acordă altele noi: înlesniri la plata desetinei, scutiri de alte dări și angarale „cu cai de olac, cu alte rânduiele de cară, salahori, cherește, chile la rânduiala zaharalei și cu alte angării ce vor fi pe alți lăcuiitori, aceștia întru nimică de acestea să nu se supere, ci să fie apărați”, înlesniri pentru fiii sau frații lor, precum și pentru calfe, pentru ca „umblând cu marfă pe la iarmaroace și pe la zile de târg pentru alișverișul lor să nu se supere de către dregători, nici să li ia vreun ban cu pricină de bir, fiindcă ei plătesc birul lor la ținutul Botoșani, adeveriți fiind prin mărturia dregătorilor ot Botoșani că sunt de breasla negustorilor birnici ot tam”, scutirea de plata birului pentru păstori și argații oameni străini pe care negustorii îi aveau „pe la bucatele și cășile lor, precum și la alte negustorii a lor”.

Confirmând rolul și ponderea însemnate ale negoțului cu vite, cai și iepe în cadrul comerțului botoșănean, hrisovul precizează ca „pentru boii ce se rup cârduri de prin cirezi și fug, cum și cai, iepe din herghelii, să aibă a da colacul la cine i-ar găsi, numai câte doi lei de cârd; iar când s-ar răzleți din cireadă câte un bou sau doi, cum și din herghelii câte un cal, iapă sau câte două, atunci vor da colacul câte un leu de bou, cum și de cal, iapă”¹¹⁶.

Data fiind multitudinea preocupărilor comerciale a unei bune părți din populația târgului, pe fondul revirimentului acestui

gen de ocupații, începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, la Botoșani, pe lângă obișnuita zi de târg din fiecare săptămână, se organizau, periodic, mai multe iarmaroace, continuându-se astfel o tradiție multiseculară. Hrisovul din 10 mai 1740 al lui Grigore al II-lea Ghica voievod, prin care acesta miluia cele patru biserici domnești din târgul Botoșanilor, menționează patru asemenea iarmaroace mari, „în latura târgului”: de Sf. Ilie, Sântămăria Mică, Vinerea Mare și Sf. Theodor¹¹⁷.

Acest privilegiu va fi întărit, la 23 iunie 1742, preoților de la cele patru biserici domnești din Botoșani, cărora li se adaugă „o biserică din Păpăuți”, de către Constantin Mavrocordat voievod. La iarmaroacele mari ce se organizau *lângă oraș*, în zilele de sărbătoare de Sf. Ilie și Sântămăria Mică, preoții de la aceste biserici urmau să facă ei dughenele și să ia venitul acestora¹¹⁸. Modul în care sunt menționate aceste patru iarmaroace mari lasă să se înțeleagă faptul că la Botoșani se organizau și alte iarmaroace, mai mici. Este sigur, de asemenea, că durata de desfășurare a acestor iarmaroace era mai mare de o zi - și prin aceasta, alături de volumul și diversitatea tranzacțiilor - diferențiindu-se de obișnuita zi de târg.

Pe la 1842, ziua de târg la Botoșani era miercurea și exista un hrisov „însă nepus în lucrare” pentru nu mai puțin de opt iarmaroace¹¹⁹. Informații interesante în legătură cu iarmaroacele de la Botoșani ne sunt oferite în Jalba Obștii locuitorilor din târgul și ținutul Botoșanilor, din 20 aprilie 1844, adresată Departamentului Trebilor Dinlăuntru. Astfel, după ce arată că Botoșanii aveau dreptul de a organiza 12 iarmaroace pe an, deși acest lucru nu se realizase vreodată, locuitorii de frunte ai orașului și ai ținutului, menționând că „piațul Botoșenilor este cel mai îndemânatic pentru tot feliul de spiculație, iar mai cu osebire pentru vite” cer încuviințarea funcționării a numai trei iarmaroace mari, între 22-27 iulie, 20-29 august, iar al treilea

din Duminica I a Postului mare, adică a doua zi după Sf. Theodor, care să țină o săptămână, vreme în care se puteau găsi cârduri de vite gata, atunci când erau căutate cel mai mult de către negustorii străini¹²⁰. Se confirma, încă odată, importanța negoțului de vite în viața economică a Botoșanilor!

Cererea târgoveților și ținutașilor botoșăneni a atras riposta imediată a reprezentantului Sf. Munte Sion de la Iași, care vedea în acceptarea ei o prejudiciere a intereselor economice ale așezământului pe care îl reprezenta. Prin cererea cu nr. 107, din 17 august 1844, exarhul Sf. Munte Sion se adresa Vistieriei Țării Moldovei, față de care protesta împotriva înființării unor iarmaroace la Botoșani. „Prin Foaia sătească din 2 iulie 1844, <scrie exarhul>, am avut prilej a vede publicarisindu-se adresa Vistieriei cu nr. 4720, prin care se cuprinde că obștea târgului Botoșani și ținutașii de acolo cer a se încuviința aceluia oraș, pe tot anul, trei adunări de iarmaroace mari, din

care unul să fie în Duminica întâi a Postului mare și să ție o săptămână”¹²¹. Exarhul amintit mai arată că dacă s-ar împlini cererea târgoveților, atunci cele două iarmaroace din vechime statornicite la Iași, al Sf. Theodor și al Mieșului Păresii s-ar desființa, neputând nici vânzătorii, nici cumpărătorii vitelor să se deplaseze de la Iași la Botoșani în atât de puține zile și invers, fapt ce ar prejudicia și Sf. Munte, proprietar al moșiei înconjurătoare mănăstirii Frumoasa, beneficiara venitului acestor două iarmaroace. În consecință, exarhul cere mutarea în altă vreme a celui de-al treilea iarmaroc de la Botoșani, dar în răspunsul Vistieriei se respinge această cerere, motivându-se că locurile de iarmaroace „sînt peste depărtarea legiuită pe care o cere așezământul”, iar iarmarocul de la Botoșani începe după încheierea iarmarocului de Sf. Theodor din Iași și ia sfârșit cu destule zile înainte de începerea celui de-al doilea iarmaroc din Iași¹²².

NOTE

¹⁰³ *Ibidem*, vol VII, p. 125.

¹⁰⁴ *Ibidem*, vol. V, p. 255. Și mai târziu boierii continuă a cumpăra case și dughene în Botoșani. La 1 octombrie 1810, bunăoară, comisul Alexandru Hrisoverghi dădea o chitanță „bădițului” Grigoraș Hrisoverghi, căminar, obligându-se să-i plătească 12000 de lei timp de trei ani, pentru niște dughene din târgul Botoșani cumpărate de la acesta (BAR „Creșterea colecțiilor”, XVIII, apr.-sept. 1911, p. 148, nr. CXXXVI/21). Într-un alt caz, la 30 mai 1830, negustorul I. Manoli din Botoșani vindea căminarului Iordache Bașotă un loc cu case pe el și cu pivniță de piatră în Mahalaua Grecilor (ASI, Documente, XXIII/18). Părăsirea, de către boieri, a activităților comerciale are loc după 1860, când la Botoșani acestea vor fi acaparate de către evrei (Vezi Eugenia Greceanu, *op. cit.*, p. 34, în „Forum cultural”, anul IV, nr. 1, martie 2004, Botoșani).

¹⁰⁵ ASI, Documente, CCCLX/119.

¹⁰⁶ *Ibidem*, CCCLX/121.

¹⁰⁷ *Ibidem*, CCCLX/122.

¹⁰⁸ *Ibidem*, CCCLX/143. Într-un alt document, probabil din același an, Grigorie Calistru, blănar din târgul Botoșani, îl întreabă pe Gavril, mitropolitul Moldovei, „răzăș megieș în Botoșani”, dacă nu vrea să-i cumpere casele cu pivniță de lemn și loc în târg, pentru care Grigorie cerea 400 de lei (*ibidem*, CCCLX/144). În final, vânzătorul va obține pe acele case un preț mai mare decât cel pe care îl solicitase inițial, respectiv 450 de lei, cum o dovedește actul din 29 iulie 1782 (*ibidem*, CCCLX/146). La 5 noiembrie 1783, același mitropolit Gavril cumpăra, tot de la Gavril blănar și de la soața acestuia, Safta, pentru 650 de lei, o dugheană cu casă și pivniță în Mahalaua Târgului Vechi (*ibidem*, CCCLX/147).

¹⁰⁹ *Ibidem*, CCCLX/167.

¹¹⁰ *Ibidem*, CCCLX/155.

¹¹¹ *Ibidem*, CCCLX/162. În 1828, Mitropolia avea la Botoșani nu mai puțin de 51 de dughene, pe care le dădea la schimb vel vornicului Alecu Callimachi, de la care primea un loc în Iași (N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol II, p. 67 și 70). O dugheană în Botoșani avea și schitul Vorona, conform mărturiei din 6 mai 1793, dugheană pe care o cumpărase vornicul Anania, dăruind-o apoi schitului (ASBT, Documente, II/31). Conform „Aventurionului de toate lucrurile mănăstirii a Sfântului Ierarhu Spiridon [...]”, întocmit la Iași, în mai 1760, mănăstirea ieșeană avea „o crâșmă la Botoșani, de la paharnicul Ioniță Calmășul, de lemn, cu loc cu tot și cu casă

deasupra” (Gh. Ghibănescu, *Documente*, în „Ioan Neculce”, IX, partea I, 1931, p. 174. De altfel Ioniță Calmășul, alături de un alt botoșănean, Miron Gorovei, erau înmormântați la biserica Sf. Spiridon, mormintele fiindu-le acoperite cu câte un covor; cf. *Ibidem*). La 31 mai 1771, aceeași mănăstire ieșeană avea la Botoșani o prisacă, de unde se obținuseră 21 de vedre de miere, a 31 lei și 4 bani, în timp ce prin vinderea a două buți de vin, la crâșma sus menționată, mănăstirea Sf. Spiridon obținuse 200 de lei și 25 de bani (cf. *Ibidem*, p. 170-171, nr. CXXXV).

¹¹² Despre toate acestea, pentru detalii, la Daniel Botezatu, *op. cit.*, în cap II.2. Bisericele Botoșanilor, *passim*.

¹¹³ Cf. Artur Gorovei, *op. cit.*, p. 332.

¹¹⁴ BAR, Ms nr. 5716, f₁.

¹¹⁵ La 1 mai 1772, negustorul ieșean Dumitru Osmachi, împreună cu soția sa, Maria, îi amanetau nepotului lor, Dumitru Ciornei, de asemenea negustor ieșean, pentru o sumă de bani împrumutată de la acesta, cu o dobândă de șase lei pe lună de punga cu bani, 12 dughene cu o pivniță de piatră și șapte bașce din Târgul Nou, din Botoșani (ASI, Documente, CCCLX/126). Într-un alt caz, Alexandru Moruzi voievod dă, în august 1803, o carte în pricina de judecată dintre neamurile lui Ștefan Capșa, mazil de Suceava, cu casa lui Enachi Cantacuzino biv vel vistiernic, pentru mai multe moșii și pentru niște dughene din Botoșani (Idem, Documente, CDXXXI/59). La 9 noiembrie 1803, Ștefan Capșa lăsa prin diată acele dughene din Botoșani ctitoriei sale, schitul Broșteni, de la ținutul Sucevei (BAR „Creșterea colecțiilor”, XXXI-XLIII, 1920-1932, p. 171, nr. CLXXXVI/188). Mai târziu, la 6 decembrie 1806, Dumitru Ciolac din Botoșani vinde, prin sultan mezat, negustorului Polihroni Dimitriu, 12 dughene din târg, din Botoșani, cu 7000 de lei, pentru acoperirea unei datorii către supusul rusesc Gheorghe Cavacul (ASI, Documente, CCCLXXI/171).

¹¹⁶ Artur Gorovei, *op. cit.*, p. 86.

¹¹⁷ Cf. *Ibidem*, p. 333. Se reglementa, de asemenea, situația moșiilor arendate cu anul de către negustori „pentru pășunatul bucatelor și pentru fânul ce fac pentru hrana vitelor”, oprindu-se neorânduielele unor locuitori care,, fără tocmală și cu silnicie intră de ară și cosesc, cum și fân gata li iau” (*ibidem*, p. 334). Hrisovul va fi întărit, la 7 martie 1796, de către Alexandru Callimachi voievod și la 31 august 1799 de către Constantin Ipsilanti voievod (N. Iorga, *St. și doc.*, vol. VII, p. 132).

¹¹⁸ Venitul dughenelor de la primele două iarmaroace era dat bisericilor domnești din Botoșani, în timp ce târgoveții primeau venitul dughenelor de la celelalte două iarmaroace, din zilele Vinerii Mari și Sf. Theodor (*Condica lui Constantin Mavrocordat*, vol. III, nr. 1525).

¹¹⁹ *Ibidem*, nr. 676.

¹²⁰ *Documente privitoare la istoria economică a României. Orașe și târguri (1776-1861)*, Moldova, seria A, vol. II, București, 1960, p. 272, nr. 178.

¹²¹ *Ibidem*, p. 289, nr. 194.

¹²² *Ibidem*, p. 292-293, nr. 198.

PATRIMONIUL IMOBIL

Ansamblul urban medieval Botoșani (27)

dr. Eugenia Greceanu

E. Arhitectura centrului comercial

Zona de târg a orașului Botoșani este renumită pentru valoarea arhitecturală a centrului său actual – Piața 1907 și porțiunea aferentă a Căii Naționale -, fapt care nu a împiedicat amplasarea unui magazin universal modern exact în acest centru și amenajarea – mai mult improvizată – a unui nod de circulație majoră la sud de magazin, prevederi care au implicat desființarea a trei insule construite, mutilarea parțială a

frontului de nord a Pieței 1907 și izolarea farmaciei Gorghias-Semaca într-o mare de asfalt. În fapt, întreaga zonă a târgului medieval păstrează elemente arhitecturale valoroase, grefate pe un program comercial complex, care – pornind de la tema generală a reunirii în aceeași clădire a dughenelor, a atelierelor și a spațiilor de locuit – se diferențiază în funcție de starea materială a proprietarilor și de importanța fiecărei

porțiuni de vad comercial. În plus, evoluția economică a târgului, cu acea stagnare de după 1870 antrenată de intervenția căilor ferate, a adus după sine o restrângere a activității de schimb către zona centrală, cu părăsirea unor porțiuni ale vechilor vaduri comerciale, fapt care a fragmentat compoziția fronturilor construite inițial unitar, păstrându-se însă grupuri izolate de dugheni care ne ajută să reconstituim limitele din trecut ale vieții economice a târgului.

Fig. 48

Pe structura complexă a beciurilor boltite, aproape în întregime necercetată, două tipuri de clădiri predomină: dughenele pe parter și cel cu parter și etaj, acest ultimul nivel fiind în general destinat locuinței. Am văzut în capitoul precedent că ambele tipuri existau cel mai târziu în 1820 și că, printre construcțiile cu schelet de lemn, apăreau și „dughene de piatră”. Detaliile de arhitectură și – uneori – anii consemnați în tencuială sau

pe grilajele balcoanelor ne arată că foarte multe etajări datează cel mai târziu în perioada 1850 – 1860, fapt care elimină ipoteza refacerii integrale a centrului după marele incendiu din 1888. Spațiile boltite de la parter, unele acoperite cu bolți semicilindrice sau cu muchii ieșite, altele cu bolți „a vella” pe dublouri, ar putea foarte bine să dateze din veacul al XVIII-lea dar, până la o cercetare mai amănunțită, ne mulțumim să afirmăm că o mare parte din structurile de zidărie ridicate peste pivnițe datează din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Fig. 49

Tipul general de plan este cel în formă de L, cu latura scurtă a dughenelor așezată spre vad, fără rezervarea unui spațiu de acces în curte, care se face – fie prin traversarea dughenei, fie prin ulița secundară, paralelă cu vadul.

Fig. 50

În curte, atât clădirile pe parter, cât și cele cu etaj, prezintă arhitectura cu cerdace, balcoane de lemn și geamlâcuri specifică

tuturor zonelor de târg și remarcabilă prin variația infinită a rezolvării detaliilor în cadrul unui număr foarte restrâns de scheme funcționale. (fig. 48). Fațadele spre stradă, destinate a atrage atenția cumpărătorilor și menite a exprima rangul social al meșteșugarului sau negustorului, părăsesc formulele tradiționale și reflectă toată curentele de influență apuseană care au fost succesiv adoptate de societatea moldovenească⁷¹, dar – ca și pentru arhitectura locuințelor – bănuim prezența a numeroase structuri medievale (ziduri și bolți) înglobate în clădiri supraetajate și decorate după gustul epocii moderne. Câteva exemple care susțin această ipoteză sunt:

Fig. 51

- Construcția din Calea Națională nr. 275 (fig. 49), având etajul încununat către est de un impunător fronton, dar al cărui parter este acoperit cu bolți mănăstirești (bonnet d'évêque), folosite îndeobște în veacurile XVII-XVIII; corpul secundar alungit, care urmărește inflexiunea unei străzi dispărute (fig. 7 și 11), este boltit în leagăn și cu muchii ieșite.

- „Casa morii” din Calea Națională nr. 225-231 (fig. 50) a unificat printr-o reprezentativă arhitectură romantică patru clădiri vechi, având specificul plan în formă de L; corpurile lungi, perpendiculare pe axul străzii, prezentau în curțile interioare

tradiționalele cerdace și galerii cu stâlpi din lemn sau geamlăcuri.

- Fațada eclectică din Calea Națională nr. 255 – 257 a ansamblului situat la intersecția cu str. Pictor Grigorescu (fig. 51) unifică trei case vechi dintre care una prevăzută cu gang, în 1872, după cum rezultă din analiza planului Emilian (fig. 7).

Fig. 52

Teatrul „Petrahe Cristea”, prăbușit în 1980 din lipsa lucrărilor de întreținere și consolidare, pare să rezulte – în baza aceluiași plan (fig. 7) – din reunirea mai multor case vechi, având în vedere inflexiunea în fațadă (nejustificată la o construcție nouă) și dimensiunile neobișnuite ale clădirii, care au permis amenajarea (și nu construirea) în 1860 a primei săli de teatru a orașului.

În aceste condiții, decizia renunțării la unele părți însemnate din vechea zonă de târg (așa cum s-a propus să fie dărâmate doate clădirile de pe Calea Națională, până la intersecția cu str. Pictor Grigorescu, sau toate dughenele pe parter, cu arcade, din str. Marchian, (fig. 52) nu poate fi luată cu ușurință, în baza simplei aprecieri subiective a calităților estetice și a gradului de uzură, întrucât păstrarea și evidențierea dovezilor concrete ale culturii urbane românești este în prezent o datorie națională.

NOTE

⁷¹ E. Greceanu, *Arhitectura civilă a orașului Botoșani în veacul al XIX-lea*, „Revista muzeelor și monumentelor”, seria monumente istorice și de artă, nr. 2, 1980, p.47-57.

